

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
ТА ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОГО
ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА»**

(13-14 вересня 2019 року)

Ужгород
2019

УДК 34.02(063)
А 43

Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права. Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 13-14 вересня 2019 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 100 с.
ISBN 978-617-7640-65-2

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, конституційного, муніципального права, цивільного, адміністративного права та процесу, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34.02(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Войчишин О.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ КОРПОРАТИВНИХ ДОГОВОРІВ.....	5
Єйнікова К.В. ОСНОВНІ ТИПИ ПРАВОРОЗУМІННЯ: ЗМІСТ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	9
Слюсарчук Х.Т. «ІНДИВІДУАЛЬНЕ БЛАГО/ЗАГАЛЬНЕ БЛАГО» ЯК БІНАРНІЙ КОНЦЕПТ ЛІБЕРАЛІЗМУ ТА КОМУНІТАРИЗМУ	13
Шейна А.М. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРИНЦИПУ ДЕМОКРАТИЗМУ У ПРАВІ	17

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Акуленко Т.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ СПОРТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯКА НАСТУПАЄ ЗА ВЖИВАННЯ ДОПІНГУ В МІЖНАРОДНОМУ СПОРТИВНОМУ ПРАВІ	22
Пишняк Я.В. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	26

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здирок М.А. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ	30
Кисель А.С. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	34
Красюк К.О. КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	38
Мартинюк Т.М. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО І ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В РЕГУЛЮВАННІ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН, ОБ'ЄКТОМ ЯКИХ ВИСТУПАЮТЬ КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ	42
Черкасов Д.О. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНИХ РИС ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ДЕФЕКТОМ В ПРОДУКЦІЇ	45

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Савицький А.Я. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ: РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ БАГАТОКВАРТИРНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ	50

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Лісніченко А.С. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	54

Міакота О.В.

TAX POLICE OF UKRAINE IN THE SYSTEM
OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF UKRAINE 57

Сокуренко В.В.

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ..... 60

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Жуков М.С.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ
НЕДІЙСНИМИ ТА НЕУКЛАДЕНИМИ 64

Преор Є.В.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ..... 69

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Березанська О.О.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО РОБОТИ
З КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ..... 74

Жеребак В.С.

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ 78

Караченцева Є.В.

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ
ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ
ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ 83

Сливка І.Ю.

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ
ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 87

Сливка І.Ю.

ПРИНЦИП ДІЇ ЦИЛІНДРОВОГО МЕХАНІЗМУ «ABLOY PROTES 2»..... 90

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Маслюк Ю.В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ
ЗА ВЧИНЕНІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ 95

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Войчишин О.В.

аспірант,

Національний університет «Острозька академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ КОРПОРАТИВНИХ ДОГОВОРІВ

Дослідження історії, зокрема, й історії правових інститутів, яким є інститут корпоративних договорів, є важливою частиною процесу розкриття їх змісту. З'ясування генезису правового інституту дозволяє встановити каталог закономірностей, можливість повторення яких у майбутньому є істотною.

Оскільки інститут корпоративних договорів існує та нерозривно пов'язаний з юридичними особами, доцільно досліджувати їх еволюцію в контексті саме становлення таких суб'єктів правовідносин як юридичні особи та розвитку корпоративного права в цілому.

Велика Британія є державою із давніми історико-юридичними коріннями, право якої стало основою для формування англосаксонської правової сім'ї. Корпоративний договір, який сьогодні розповсюджений та рецепційований у різних правових системах та державах, походить саме з англосаксонської правової сім'ї. Тому розгляд розвитку інституту корпоративних договорів у цій державі дає максимальне уявлення про умови та контекст його становлення. Визначаються наступні основні етапи розвитку корпоративного права Великої Британії:

1) поява перших законодавчих актів і перших прецедентів (XIV–перша половина XIX ст.);

2) законодавче закріплення основних інститутів корпоративного права (переважно шляхом ухвалення Актів про компанії) (друга половина XIX – перша половина XX ст.);

3) вдосконалення корпоративного законодавства, приведення його у відповідність до вимог ЄС (друга половина XX ст.);

4) 1998 р. – по сьогодні – процес фундаментальної реформи корпоративного права [5].

У часи Середньовіччя почали формуватися окремі елементи корпоративного права та інституту корпоративних договорів. У цей період інститут корпоративних договорів не існував як окремий елемент правової системи Великої Британії та тісно пов'язувався із іншими правовими галузями. На це також вплинуло те, що першими квазікорпоративними структурами були некомерційні релігійні та муніципальні організації.

У цей період починають стрімко розвиватися торгівельні гільдії, які об'єднували в собі купців та найманих робітників. Купці, які вступали в торгівельні гільдії самостійно вирішували питання управління цими гільдіями часто використовуючи «*lex mercatoria*» [3], однак суспільно-економічно умови того часу сприяли пошуку ідей щодо «зручних» для усіх учасників гільдій способів корпоративного управління.

Реформи Генріха VIII Тюдор у XVI ст., які встановили необхідність схвалення актів компаній судовими службовцями, ознаменували перехід від автономного регулювання корпоративних інститутів (на основі звичаєвого права) до втручання держави у внутрішні процеси компаній [2].

Наступним етапом розвитку корпоративного права та інституту корпоративних договорів було запровадження інституту акціонерних компаній, які також отримували королівські грамоти. Наявність грамоти не тільки легалізовували компанії, але й давали їм право самостійно визначати свою корпоративну структуру, що сприяло пошуку нових інструментів взаємодії та управління між учасниками компаній.

У 1720 році було прийнято важливий законодавчий акт у сфері регулювання корпоративних відносин. Йдеться про «Bubble Act», який протягом цілого століття буде перешкоджати розвиткові акціонерних компаній та, як наслідок, впровадженню корпоративних договорів як одного із інструментів корпоративного управління [4, с. 83]. Управління компанією після прийняття зазначеного акту здійснювалося спеціальним органом – «комітетом директорів», хоча часто довірчі власники були одночасно й директорами [5]. Таким чином, у даний період держава знову посилює свій вплив на регулювання інститутів корпоративного управління.

У XIX столітті було прийнято ряд законодавчих актів таких як «Trading Companies Act» від 1834 року, «Chartered Companies Act» від 1837 року, перший «Joint Stock Companies Act» від 1844 року та другий «Joint Stock Companies Act» від 1856 року. Ключовою ознакою, яка

об'єднує зазначені акти було спрощення державного регулювання діяльності компаній та впровадження ряду корисних нововведень. Зокрема, передбачався обов'язок публічної реєстрації учасників компанії, спрощення процедури реєстрації та встановлення обмеженої відповідальності учасників товариства. Як наслідок, саме у цей період вперше в англійських судах з'являються згадки про корпоративні договори, так звані «shareholders' agreement».

У 20 столітті розвиток корпоративного права і інституту корпоративних договорів продовжився. Вже у 1907 році було здійснено поділ компаній на публічні і приватні. У «Companies Act» від 1948 року було передбачено, що директори компаній звільнялися акціонерами простою більшістю голосів. Інститут корпоративних договорів у цей період розвивається, але серед науковців і практикуючих юристів існують різні підходи до розуміння його природи. У зв'язку із цим, судова практика є суперечливою та непослідовною.

Одним із найбільш відомих прецедентів у сфері корпоративних договорів стало рішення у справі *Russel v. Northern Bank Development Corporation Ltd.* у 1992 року. У даному рішенні суд розмежував договірні зобов'язання компанії, що перешкоджали реалізації права на зміну статуту або статутного капіталу, і договірні зобов'язання за корпоративним договором, що містив положення зобов'язання акціонерів щодо реалізації права голосу у певний спосіб у випадку винесення на порядок денний питання про зміну статуту або статутного капіталу. Також суд прийшов до висновку, що положення корпоративного договору є чинними, якщо вони не зобов'язують майбутніх акціонерів дотримуватись корпоративного договору [6].

У 2006 році було прийнято новий Закон про компанії («Companies Act») [1], відповідно до якого було визначено, що корпоративний договір може містити умови про перевагу договірних умов над статутним. Він має укладатися всіма акціонерами та зберігатися в органі реєстрація. Важливо відмітити, що у статті 17 цього законодавчого акту корпоративний договір прирівнюється до установчого документу. У випадку колізії між статутними документами та корпоративним договором, положення договору матимуть вищу юридичну силу.

У Великій Британії зародилось корпоративне право у його сучасному вигляді, а також був вперше сформований інститут корпоративних договорів. Такий стан речей не є випадковим, оскільки становлення і розвиток корпоративних договорів було вимогою тогочасних

економічних процесів цієї держави та станом нормативного регулювання корпоративних відносин.

Інститут корпоративних договорів остаточно закріпився лише у середині XIX століття, тобто вже після становлення галузі корпоративного права та створення корпоративного законодавства, зокрема активний розвиток різноманітного законодавства про компанії – насамперед акціонерних компаній. До цього часу відбувалося лише фрагментарне становлення даного інституту – у звичаях ділового обороту, судовій практиці.

Можемо стверджувати, що ключовою умовою становлення корпоративних договорів є наявність розвиненого корпоративного законодавства – законодавства про компанії. З цього також випливає інша ознака корпоративних договорів – їх вторинність по відношенню до інституту юридичних осіб.

Крім цього, варто відмітити, що розвиток корпоративного права в цілому, та корпоративних договорів зокрема, обумовлювався активним регулюванням державою цієї галузі – зокрема створенням нормативного регулювання, що сприяло розвитку компаній. Періоди, коли держава брала на себе занадто багато регуляторних функцій, зменшуючи диспозитивність у сфері корпоративного управління, навпаки супроводжувалися гальмуванням таких процесів.

На основі отриманих результатів, робимо висновок, що більше детального дослідження потребує період становлення корпоративних договорів від середини XIV століття до прийняття Акта про компанії. Для виокремлення ознак, характерних корпоративним договорам на початковому етапі розвитку, подальший аналіз повинен бути сфокусованим на нормах, які регулюють корпоративні договори та системному вивченні судової практики щодо даного питання.

Список використаних джерел:

1. Company Acts 2006. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>
2. Harold J. Laski The Early History of the Corporation in England / Laski J. Harold // Harvard Law Review. – Vol. 30, No. 6. –1917. – P. 561.
3. Leon E. Trakman. The Law Merchant: The Evolution of Commercial Law / Trakman E. Leo. – Littleton, Colo.: F.B. Rothman, 1983. – P. 33.
4. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Великобритании. Законодательство. Прецеденты. Комментарии. / Е.Р. Кибенко. – К.: Юстиниан, 2003. – С. 83.

5. Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.ю.н. / О.Р. Кібенко. – Х., 2006. – С. 16.

6. Корпоративні договори: огляд зарубіжної практики (Центр комерційного права). URL: <http://commerciallaw.com.ua/attachments/article/1017>

Єйнікова К.В.

студентка,

Одеський національний морський університет

ОСНОВНІ ТИПИ ПРАВОРОЗУМІННЯ: ЗМІСТ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Право – це явище складне та багатоаспектне. Саме тому інтерес до права як особливого регулятора суспільних відносин ніколи не послаблювався. Історичний досвід свідчить про те, що право в різні епохи і в різних національних культурах може бути сприйнятим, зрозумілим, трактованим по-різному.

Праворозуміння є початковою, вихідною категорією юриспруденції. Дослідження праворозуміння залишається актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Теоретичний аспект полягає в тому, що від сприйняття та розуміння права трактуються всі інші правові явища – правосвідомість, правова культура, правова норма, джерела права, співвідношення права і закону, правова система, система права, тощо. Практичний аспект полягає в тому, що сприйняття юристом того чи іншого типу праворозуміння робить вирішальний вплив на його методологічну, світоглядну та ціннісно-орієнтаційну позицію. Особливо цей вплив проявляється у юристів-практиків, які здійснюють свою професійну діяльність в сфері законотворчості та правозастосування.

Перш за все, необхідно дати визначення терміну «праворозуміння». Загальноприйняте тлумачення даного поняття відсутнє, однак більшість вчених розглядають праворозуміння як процес пізнання права, його суті, змісту, ознак та ролі у суспільних відносинах, в результаті якого з'являються певні ідеї, теорії, концепції [2, с. 38-40].

Серед основних різновидів виокремлюють нормативний (позитивістський, легістський), природно-правовий (ідеологічний, аксіологічний) та соціологічний типи праворозуміння. Розглянемо кожен з них більш детально.

Характеризуючи нормативний тип праворозуміння, слід сказати, що в його основу покладено ідею про те, що правом є наказ правителя, який ззовні має вигляд певних правил, крім того, закони, які приймаються правителем, не мають для нього обов'язкового характеру виконання, а також можуть бути ним змінені в будь-який час.

В нормативному типі праворозуміння сутність права безпідставно звужується до його ототожнення із писаним законом. Таким чином, позитивісти виходять із розуміння того, що правом є будь-яка норма, яка встановлюється органами державної влади; існує лише позитивне право, яке є писаним, має законодавче закріплення та забезпечується державним примусом, іншого права не існує.

Очевидно, що позитивізм має свої переваги та свої недоліки.

До позитиву можна віднести те, що нормативне розуміння права, безумовно, сприяє забезпеченню безпеки суб'єктів права через створення певного нормативного каркаса, на якому вибудовується вся система юридичного права. Іншого шляху для регламентації та регулювання суспільних відносин не існує [1].

Також позитивний підхід до розуміння права може слугувати свого роду основою удосконалення законодавства, розроблення правил законодавчої техніки, обліку та систематизації нормативних актів, інформаційно-пошукових систем та інших перспективних напрямів розвитку правового регулювання. На цьому підході базуються прийоми тлумачення і застосування правових норм, правила вирішення правових спорів тощо [5].

До негативних моментів слід віднести відсутність чітких внутрішніх обмежень державного свавілля, а тому таке право не може вважатися підґрунтям для створення міцної та стабільної нормативної системи. Крім того, нормативізм передбачає можливість використання права і як інструменту політичного тиску та насильства стосовно громадян, і як дієвої системи захисту прав і свобод суб'єктів права. Небезпека саме й полягає в занадто широких межах визначення функціонального призначення права, що безпосередньо залежить від тих, хто в певний історичний проміжок часу знаходиться при владі [1].

Природно-правова школа, в свою чергу, виходить з розуміння існування двох систем права – природного та позитивного. Позитивне право – це офіційно визнане в тій чи іншій державі право, яке отримує вираження в законах та інших правових актах державної влади, в тому числі санкціонованих нею звичаях. На відміну від позитивного, природне право виникає з природи людини, людського розуму, загальних моральних принципів. Основні моральні і правові ідеї та принципи, що обґрунтовуються даною теорією як природні закони, – це природні невідчужувані права людини: свобода, рівність, сім'я, власність, безпека, опір гніту та ін. Їх охорона повинна бути метою будь-якого політичного союзу, в першу чергу, держави.

Слід звернути увагу на той факт, що особливий акцент представники даної наукової школи робили на тому, що іноді право й закон можуть не збігатися [4].

До переваг даного типу праворозуміння можна віднести наступне: право розглядається як найвища цінність, міра свободи й рівності, сентенція загальних принципів й ідей моральності, базових прав і свобод людини; законодавець при створенні нових правових норм повинен виходити із попередньо зазначеного розуміння права й природних прав суб'єкта права; природне право розглядається як власне соціальна реальність, яка не залежить від держави, суспільства, свідомості людей; природне право є незмінним і має імунітет від негативного впливу; проводиться розмежування права і закону.

Серед недоліків можна зазначити: відсутність реальної можливості сформулювати сутнісні ознаки таких категорій, як дійсне й належне, оскільки на практиці неможливо вивести ті цінності, які утворюють зміст природного права; вимоги природного права позбавлені універсальності й об'єктивності; теорія природного права позбавлена критерію істинності, оскільки віра, інтуїція або здоровий глузд не можуть визнаватися доказами істинності або хибності доктрини; неможливість всіх без винятку суб'єктів правовідносин однаково розуміти сутність таких категорій, як справедливість, свобода, рівність; здійснення негативного впливу на суб'єктів права в частині їх ставлення до закону та законності, що неодмінно сприятиме поширенню правового нігілізму; виходячи із того, що пересічним громадянам, державним органам і громадським організаціям, згідно з даною теорією, надається можливість здійснювати власну оцінку законів в ключі того, чи відповідає та чи інша норма природним правам людини, їм автоматично дозволяється

відмовитися від її виконання; відсутність критеріїв розмежування права від моралі [4].

Зміст соціологічного типу праворозуміння полягає у тому, що право розглядається як природна єдність правових норм і правовідносин, які даними нормами регламентуються; як сукупність правил поведінки, які є соціально значущими внаслідок об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, а не через те, що так вирішила держава; право – це не лише сукупність певних документів, які містять певні правові приписи, але й власне правовідносини, в яких право, реалізуючись, набуває своєї юридичної значущості. Прихильники цієї теорії закликають до гнучкості права і виступають проти чіткості правової термінології та чіткості юридичних конструкцій. За даного типу праворозуміння ототожнюються самостійні процеси правотворчості та застосування права [3].

Соціологічний тип праворозуміння, як і два попередні, не є унікальним, а тому також має певні переваги й недоліки.

До перших можна віднести такі: право досліджується в динаміці; відбувається максимальне зближення норми права й фактичних правовідносин; закон розглядається як проект права, а власне право утворюється в результаті професійної правозастосовної діяльності, оскільки законодавець апріорі нездатний передбачити те розмаїття життєвих ситуацій, які необхідно буде врегулювати за допомогою права.

До недоліків відносяться наступні постулати соціологічної школи права: відсутність чіткого розмежування між правом і мораллю або іншими явищами соціальної дійсності; наділення правозастосовних органів неприцільними їм функціями, пов'язаними із правотворчою діяльністю [1].

Не дивлячись на те, що основними класичними типами праворозуміння є нормативний, природно-правовий та соціологічний, варто розуміти, що право є занадто складним та багатоаспектним феноменом, щоб перебувати в рамках лише одного із даних підходів. Тому, основним завданням сучасного вітчизняного правознавства є пошук шляхів формування нового, інтегрального типу праворозуміння, що виникає на основі діалогу всіх шкіл і течій в сучасному правознавстві, як західних, так і східних.

Список використаних джерел:

1. Іваненко О. В. Доктринальні типи праворозуміння: сучасний підхід / Порівняльно-аналітичне право – 2016. – № 6. – С. 5.
2. Лапаева В. В. Типы правопонимания: правовая теория и практика: Монография. – М.: Российская академия правосудия, 2012. – 580 с.
3. Луцький Р. П. Основні типи праворозуміння / Науковий вісник Ужгородського університету – 2011. – № 4. – С. 4.
4. Мозоль Н. І. Сучасні концепції праворозуміння: поняття, характеристика та особливості / Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ – 2013. – № 1. – С. 6.
5. Подковенко Т. О. Проблеми праворозуміння в основних школах права / Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 2. – С. 4.

Слюсарчук Х.Т.

здобувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

«ІНДИВІДУАЛЬНЕ БЛАГО/ЗАГАЛЬНЕ БЛАГО» ЯК БІНАРНИЙ КОНЦЕПТ ЛІБЕРАЛІЗМУ ТА КОМУНІТАРИЗМУ

Поняття «благо» належить до фундаментальних ідей і принципів усієї європейської правової, філософської, соціальної і політичної культури. До нього звертались мислителі всіх епох – починаючи від античності і до сьогоднішніх днів. Будучи однією з основних категорій аксіології, філософії, етики, економічної теорії, «благо» має надзвичайно широкий спектр застосування – в філософських працях воно розглядається як «найвища цінність», «смысл» і «щастя» людського життя; як «суспільні блага» і «матеріальні блага» розглядається у наукових дослідженнях, що стосуються соціальної, економічної та політичної сфер життя суспільства. Як «вище благо» отримує особливу інтерпретацію у релігійних доктринах і, нарешті, як «загальне» чи «індивідуальне» благо воно розрізає філософію права на дві площини – лібералізм та комунітаризм [1, с. 46].

З одного боку концепт блага притаманний обом філософсько-правовим течіям, але з іншого, в силу того, що лібералізм тяжіє до індивідуалізму, його метою є створення усіх умов для того, щоб індивід зміг досягнути своє, індивідуальне благо. Натомість комунітаризм – це

філософсько-правова течія, що побудована на засадах колективізму, тому не дивно, що їхня мета – це досягнення загального блага.

Лібералізм розставляючи акценти на індивідуумі своєю метою вбачає задоволення його інтересів, все інше – це лише рамки, в яких індивіди повинні діяти для того щоб не порушувати інтереси інших. У комунітаризмі – інший підхід. Оскільки прагнення до комуні – це природне начало кожного індивіда, то вважається, що індивід буде щасливим і зреалізованим лише з досягненням суспільного блага, коли кожен член суспільства своє індивідуальне благо вбачає в досягненні загального.

Отже, лібералізм прагне створити таке суспільство, в якому індивіду буде забезпечено розвиток і благополуччя, а кожна людина отримає шанс сповна реалізувати свої здібності, прагнучи до «блага» в тому сенсі, в якому він (або вона) це благо розуміє. Іноді в цьому зв'язку говорять, що лібералізм етично нейтральний: він лише створює правила, за якими індивіду надається приймати свої власні рішення морального характеру [6, с. 54].

Натомість для комунітаризму як філософсько-правової течії, базовою константою є так зване загальне благо. Загалом можна сказати, що загальне благо – це основа, зміст і парадигма правового типу організації соціально-політичної спільноти людей як вільних і рівноправних суб'єктів, узгоджений на інтересах спільноти та її членів, цілого і частини, приватного та публічного, індивідів і влади сумісний зі свободами і правами людей, з визнанням гідності та цінності людської особистості [5, с. 73].

Звідси, пропонуємо відмінності між ідеальним і загальним благом за лібералізмом та комунітаризмом як філософсько-правових течій:

1) за комунітаризмом, людина – частина комуні, за лібералізмом – самостійний індивід;

2) за комунітаризмом, благо спільноти – це благо держави, за лібералізмом – благо держави – це сукупність всіх індивідуальних благ;

3) за комунітаризмом, благополуччя людини залежить від вирішення питань цілого частиною якого вона є, за лібералізмом – благополуччя індивіда залежить від її свобідної волі та свободи, що надана державою;

4) за комунітаризмом, призначення людини – піклуватися про загальне благо, а за лібералізмом – самоідентифікація людини, її самоврядування;

5) у комунітаризмі встановлено пріоритет загального блага перед індивідуальним, у лібералізмі – пріоритет блага індивіда перед благом суспільним;

6) комунітаризм пропагує обов'язок людини узгоджувати свої інтереси з інтересами суспільства, схвалює допомогу іншим та ґрунтується на соціальних зв'язках, натомість, лібералізм встановлює обов'язок невтручання держави в життя інших;

7) за комунітаризмом, загальне благо досягається шляхом встановлення державою пріоритетних цілей, що є спільною волею для всієї комуні, за лібералізмом – загальне благо досягається шляхом домовленості між індивідами;

8) комунітаризм вважає, що від вирішення питань цілого залежить благополуччя окремої людини, а лібералізм стверджує, що немає блага – якщо воно не служить особистості;

9) для комунітаризму, справедливість полягає у пріоритеті загального блага над свободою індивіда, індивідуальними правами та правом взагалі, для лібералізму – справедливість – це недопущення до відмови індивіда від недоторканості заради загального блага.

Однак, здорове суспільство не віддає перевагу суспільному благу перед індивідуальним чи навпаки; воно підтримує соціетарні формації, які забезпечують всебічну збалансованість цих амбіполярних соціальних цінностей. Така структура, своєю чергою, вимагає: 1) виявлення у цих філософсько-правових течіях основних цінностей та сприяти їх розвитку; 2) опори насамперед на освіту, керівництво, віру, переконання і моральний діалог, а не закон як засіб забезпечення цінностей; 3) відсутність всепроникаючої ідеології чи якоїсь релігії, яка б залишала мало місця для незалежної особистості [2, с. 15].

На думку А. Макінтайра, наслідки перемоги однієї із сторін (лібералізму чи комунітаризму) часто мають «величезне значення, але обидва способи життя протягом тривалого часу є нетерпимими» [4, с. 51]. Ні індивідуалізм, який пропагує ідею правової рівності, ні комунітаризм, що базується на уявленнях про суспільне благо, не можуть претендувати на роль універсальної теорії, оскільки установки на захист чийось прав або, навпаки, загальної користі не можуть стати основою для суспільної згоди та є однаково раціонально неефективні [3, с. 273].

Таким чином, концепт «індивідуальне благо/загальне благо» є одним із найголовніших у розгляді дихотомії лібералізму та комунітаризму. Падіння авторитету ліберальної доктрини в суспільстві призвело до

появи комунітаризму, як теоретичної течії, представники якої виступили з критикою ліберальних теорій. Втрата авторитету була пов'язана з новою потребою суспільства, яка має полягати у компромісі – не ущемляючи особистісну і групову автономію, поєднувати її з соціальним обов'язком і загальним благом.

В обох філософсько-правових течіях, є те цінне, що слід використати при побудові нового, якісного суспільства. Так, комунітаризм пропагуючи загальне благо вчить суспільство бути солідарними та в питання державних цілей використовувати добровільне співробітництво. Подібно до того, як крайній лібералізм, заснований на свавіллі та егоїзмі у досягненні індивідуального блага, не ліквідує принцип визнання права особистості на свободу і автономію, так і комунітаризм не може дискредитувати факт існування спільних інтересів та єдиних цілей соціальної нації, групи, класу.

Лібералізм та комунітаризм, перебуваючи в одному соціальному просторі, повинні не лише гармонійно співіснувати та виступати як критерії оцінки суспільної системи, а також збалансовувати прояви один одного. Пошук балансу між індивідуалізмом та комунітаризмом повинен привести суспільство до змін правової, державної системи та виведення кожного окремого індивіда на більш високий рівень культури.

Список використаних джерел:

1. Бондар Т. «Благо» як категорія утопічної свідомості: соціально-філософський аспект / Т. Бондар // Філософські обрії. – 2008. – № 19. – С. 45-57.
2. Гук О. І. Ліберальна етика та етика комунітаризму як підґрунтя європейської культури демократичного врядування / О. І. Гук // Ефективність державного управління, 2012. – Вип. 30. – С. 13-21.
3. Корх О. М. Проблема індивідуалізму (історико-філософський аналіз): дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.05 Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2002. – 397 с.
4. Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали: Пер. с англ. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 384 с.
5. Нерсесян В. С. Філософія права. Підручник для вузів / В. С. Нерсесян. – М.: Видавнича група ИНФРА - М – НОРМА, 1997. – 652 с.
6. Хейвуд Эндрю. Политология: Учебник для студентов вузов / Пер. с англ. под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Вельского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 544 с.

Шейна А.М.

здобувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ДЕМОКРАТІЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРИНЦИПУ ДЕМОКРАТИЗМУ У ПРАВІ

На сучасному етапі розвитку суспільства, демократія претендує бути домінуючою формою державного правління у більшості країн світу. Її переваги полягають не лише в тому, що вона забезпечує народовладдя, дотримання прав і свобод громадян, захист і збереження людської гідності, проголошення загальносоціальних цінностей (свобода, справедливість, рівність), але й сприяє ефективному розвитку самого суспільства. Оскільки реалізація цих відносин на практиці не можлива без їх відповідного правового регулювання, то актуальним постає питання впливу демократії на функціонування права.

Демократія має давню історію, демократичні форми організації суспільства сягають додержавного минулого родового ладу. Деякі вчені переконані, що одним з вагомих чинників антропогенезу, виникнення всього людського є демократія, оскільки вона дала поштовх розвитку рівноправного спілкування людей, власної гідності, вільного мислення, самосвідомості, індивідуальної відповідальності.

У західній юридичній науці виникнення демократії асоціюється з містами-державами (полісами) Древньої Греції. Це була система прямого правління, за якої народ, а саме, сукупність вільних громадян, був ніби своєрідним законодавцем, а система представництва була відсутня [3]. У давніх демократичних містах-полісах кожен громадянин мав право брати участь у прийнятті рішень, які мали відношення до його життєдіяльності. Протягом свого життя кожен громадянин хоча б раз мав можливість отримати виборну посаду з числа тих, що існували в місті-державі [7, с. 22]. Така можливість існувала, оскільки жереб був основним способом вибору на посади, і всі громадяни, які володіли виборчими правами, мали рівні шанси бути обраними.

Пряма демократія Античності передбачала, що всі важливі рішення приймав народ (народні збори). Для того щоб пряма демократія могла функціонувати, а народні збори виконувати роль найвищого органу влади, необхідним було чітке визначення і неухильне дотримання основоположних принципів. Головним для греків було те, що вони

(як вважали самі) жили в умовах свободи і рівності. Формами прояву свободи в умовах демократичної держави були два основні принципи: «ісономія» (принцип політичної рівності громадян, можливість кожного використовувати свої політичні права) та «ісегорія» (рівність мови, рівне право на свободу слова, висловлення своєї думки) [6, с. 50]. Всі громадяни, незалежно від майнового стану, володіли однаковими політичними правами.

В період Античності виникла й інша форма демократії – представницька. Так, Стародавній Рим сформувався шляхом насильницького повалення царської влади. Царська влада перетворилась у владу від імені народу, яку здійснює оптиматія (аристократія). Отже, після повалення останнього царя влада перейшла до найкращих (оптиматів чи патриціїв), що повинні були піклуватися про громадян, які не мали відповідних чеснот. Рання Римська республіка являє собою першу представницьку демократію, де влада здійснювалася від імені народу його найкращими представниками (оптиматами). Пізніше відбулося зрівняння в правах патриціїв та плебеїв (існував майновий, родовий, правовий ценз) щодо набуття громадянами політичних прав (обрання на посади в магістраті чи набуття статусу сенатора чи консула) [5, с. 196].

У Середньовіччі демократія розвивалась у формі народних зборів феодального і феодально-теократичного типу. Під впливом християнства утвердилися ідеї про те, що завдання монарха і влади служити своєму народу, вони не вправі порушувати закони, які, в свою чергу, випливають із Божественних заповідей, моралі, традицій і природних прав людини.

Сучасні демократичні системи беруть свій початок від форм правління, що виникли наприкінці XVIII–XIX століть під прямим і різнобічним впливом лібералізму. У XVIII столітті французькі філософи більш детально розглядали участь народу в управлінні державними справами. Ш. Монтеск'є вважав, що народ має право видавати закони держави. На його думку, народ повинен самостійно робити все те, що він узмозі робити добре, а іншу частину своєї влади – повинен передати уповноваженим [1, с. 28]. Тобто, у даному випадку простежується певний відхід від представницької демократії і перевага надається безпосередній. Також філософ наполягав на тому, що народ не може приймати важливих для держави рішень, а представники народу є більш компетентними.

Ж.-Ж. Руссо в свою чергу вважав, що демократія можлива лише у вигляді прямого народовладдя, що об'єднує законодавчу і виконавчу сфери. На думку філософа, закони є проявом «загальної волі». Отже, народ повинен бути творцем законів, яких він сам дотримується. Загальна воля для того, щоб справді бути загальною, повинна виникати зі «всіх» і вже тоді стосуватися «всіх». Тому обранці народу не можуть його представляти, вони є тільки його довіреними особами і не можуть нічого вирішувати остаточно. І коли народ законним шляхом об'єднався і склав «самодержавну сукупність громадян», припиняється будь-яка правомочна діяльність уряду, оскільки, де присутній той, що сам себе представляє, представників вже не існує [8]. Таким чином, Ж.-Ж. Руссо розробив концепцію народного суверенітету.

Формування основ сучасної демократії відбувалося в Новий час у контексті еволюції ідей свободи особистості, громадянського суспільства, народного суверенітету, національної держави тощо, коли феодальні хартії і вольності змінюють законодавчі механізми обмеження одноосібної влади монарха. Основоположне значення для формування й утвердження сучасної демократії має проголошена ідея про вроджені, невідчужувані права кожної людини на життя, свободу, гідність, недоторканність і безпеку, опір пригніченню тощо [4, с. 7]. Крім того, у сучасній демократії (на відміну від античної) політичні права доповнюються соціальними правами, які передбачають надання всім членам суспільства визначеного законодавством мінімуму соціальних благ.

Водночас, не буде перебільшенням стверджувати, що сучасна зарубіжна концепція демократії дедалі більше рухається у напрямі розроблення такої правової моделі, яка б дозволила максимально наблизити поняття демократії до притаманних праву універсальних цінностей. В цьому плані право і правова система осмислюються вже не як засоби чи інструменти, що забезпечують появу і функціонування властивих для демократичної держави інститутів, а як невід'ємні складові і водночас умови розвитку демократії. При цьому і сама демократія характеризується не тільки як один з існуючих політичних режимів поряд з іншими, але й як суспільно-політичне середовище, в якому відбуваються органічний розвиток і функціонування права; як необхідний контекст, в якому право реалізується як вища цінність, що детермінує життя і діяльність усіх без винятку учасників правових відносин [2, с. 8-9]. Отже, демократія створює умови для реалізації народовладдя, функціонування права, проголошення його найвищою

соціальною цінністю у вигляді індивідуальних прав та свобод людини, плюралізму в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Відтак, функціонування принципу демократизму як способу досягнення поставлених цілей можливе в умовах демократії. Принцип демократизму безпосередньо пов'язаний із народовладдям, коли вищим джерелом влади є народ, який здійснює її через органи державної влади та органи місцевого самоврядування з метою охорони прав і законних інтересів громадян (зміст демократії). При цьому держава з одного боку повинна створити умови для участі населення в управлінні справами держави, а з іншого закріпити в юридичних нормах правовий статус людини, захистити її права і свободи. А це в свою чергу формує зміст принципу демократизму.

Сьогодні демократія є своєрідним середовищем в якому право реалізується як найвища цінність у вигляді природних невідчужуваних прав людини. Її ідеї стають основоположними у побудові правової держави та громадянського суспільства, гарантуванні та реальному забезпеченні прав і свобод людини. Демократія потребує запровадження ефективного механізму взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства, обмеження державної влади правами та свободами людини тощо. Це є завданням принципу демократизму, який виявляється в обов'язковій легітимації державної влади, тобто приведенні її змісту відповідно до суспільних ідеалів, цінностей, ідей. Він передбачає участь громадян у забезпеченні широти, непохитності та гарантованості прав і свобод людини, відшукуванні найбільш оптимальних шляхів вирішення конфліктів між державою і суспільством.

Список використаних джерел:

1. Астапова Т.О. Історичний розвиток форм народовладдя / Т.О. Астапова // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 4(35). – С. 28-34.
2. Демократія та право: проблеми взаємовпливу і взаємозалежності: Матеріали міжнар. наук. конф. (26 жовт. 2007 р., м. Київ) ; За ред. акад. АПрН України О.В. Скрипнюка. – Х.: Право, 2008. – 296 с.
3. Історія розвитку демократії та становлення демократії сучасної держави. – Режим доступу: <http://book.li.org.ua/ua/map/r14/141/>
4. Кальниш Ю.Г. Пряма демократія в Україні: історичні традиції та перспективи розвитку / Ю.Г. Кальниш // Стратегічні пріоритети, № 4(9), 2008. – С. 5–15.

5. Костюк О.В. Перспективи демократії в контексті сучасних світових соціально-політичних процесів / О.В. Костюк // Науковий вісник НУБіП України. – 2010. – № 150. – С. 194–202.

6. Маринович Л.П. Античная и современная демократия : новые подходы к сопоставлению: учебное пособие / Л.П. Маринович. – М.: КДУ, 2007. – 212 с.

7. Основи демократії. Навчальний посібник / За заг. ред. А. Колодій. – К., 2004. – 684 с.

8. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре, или принципы политического права / Ж.-Ж. Руссо // Трактаты. – М., 1969. – 200 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Акуленко Т.М.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ СПОРТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯКА НАСТУПАЄ ЗА ВЖИВАННЯ ДОПІНГУ В МІЖНАРОДНОМУ СПОРТИВНОМУ ПРАВІ

Спортивна сфера в сучасному житті, окрім очевидних традиційних функцій, вирішує також найрізноманітніші непрямі завдання: це надприбутковий сектор економіки та індустрії дозвілля; це фактор, що укріплює (або руйнує) позитивний імідж держав на світовій арені та шлях до отримання бонусів в очах виборців для політичних еліт країн-переможців спортивних змагань; це важливий та ефективний соціальний ліфт для талановитої молоді, яка вирішила присвятити своє життя спорту; та багато інших неочевидних на перший погляд функцій.

Така мультифункційність спортивної сфери привертає до себе чималу увагу, а також численні ресурси – від людських та фінансових, до наукових та політичних, де головна увага всіх учасників спортивного процесу, безперечно, націлена на отримання топових спортивних результатів [1]. Адже, не дивлячись на загальновідомий олімпійський принцип: «Головне – не перемога, а участь», практика показує, що головним у «великому» спорті дедалі більше стає саме перемога. Не ставлячи оцінок та не вдаючись до подробиць цих процесів, ми лише констатуємо, що сфера спорту «великих досягнень» сьогодні перетворилася на дуже професійну та жорстку арену боротьби не тільки між учасниками спортивних змагань, а й у навколо-змагальному полі, де до боротьби спортсменів долучаються також тренери, медичний та допоміжний персонал, а подекуди і посадові особи різних рівнів, політики, спецслужби та фармакологічна індустрія.

Дуже помітними ці тенденції стають в саме в сфері використання допінгу в спорті, а також боротьби з цим явищем – де силам, які націлені на отримання перемоги будь-якою ціною, протистоїть все більш

зростаюча система організацій та регулятивних норм, що покликані протидіяти цьому згубному явищу.

Оскільки ефективність виконання будь-якої норми багато в чому обумовлена наявністю негативних наслідків у випадку її недотримання – жодна сфера суспільних відносин не може обійтися без інституту відповідальності. Не стає винятком з цього правила і антидопінгова сфера – тут також існує розвинута система відповідальності, яка покликана забезпечити дотримання правил щодо неприпустимості використання допінгу, встановлених для всіх суб'єктів спортивних відносин (спортсменів, тренерів, медичного персоналу, організаторів змагань, спортивних федерацій, антидопінгових організацій тощо) [2].

В межах дослідження вказаної теми варто розглянути дискусійне в наукових колах питання про правову природу спортивної відповідальності та відповідальності, яка настає за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві, зокрема, чи є така відповідальність різновидом відповідальності юридичної. Якщо ми розглянемо відповідальність за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві з точки зору ознак юридичної відповідальності (передбачена чинними правовими нормами; настає за вчинення правопорушення за наявності всіх обов'язкових елементів його складу; має державно-примусовий характер; виражається в певних несприятливих для правопорушника наслідках (майнових, особистісних тощо); реалізується у чітко встановленій процесуальній формі; здійснюється уповноваженими на це компетентними органами і посадовими особами в строго визначеному порядку і в межах їх компетенції), то ми побачимо повну їх узгодженість між собою. Таким чином, ми маємо можливість впевнено стверджувати, що за своєю правовою природою відповідальність за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві є повноцінним видом юридичної відповідальності, оскільки відповідає усім необхідним її ознакам.

Хочеться зупинитися ще на одному теоретичному питанні, а саме – щодо галузевої приналежності відповідальності за вживання допінгу. Цікавою тут для нас представляється позиція І.М. Амірова [3], який пропонує виділяти поряд з загальноприйнятими видами відповідальності (кримінальна, цивільна, адміністративна, дисциплінарна тощо), також і спеціальний вид юридичної відповідальності – спортивно-змагальна. Вважаємо, що ця позиція, безумовно, має право на життя та заслуговує вивчення. Адже, як ми вже вказували вище, спортивна сфера надто

специфічна за своєю сутністю та відповідальність тут дійсно має специфічний склад через наявність спеціальних суб'єкту та об'єкту порушення. Але це питання потребує проведення окремого ґрунтовного дослідження, в межах якого, зокрема, буде необхідно провести розмежування такого виду відповідальності з суміжними сферами (наприклад, кримінальною та адміністративною – адже в багатьох країнах зараз існує кримінальна та адміністративна відповідальність за використання допінгу [4]) та провести аналіз практики застосування таких норм.

Переходячи практичної частини, зазначимо, що основним нормативним актом, який зараз регулює процедурні питання притягнення до відповідальності за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві є Всесвітній антидопінговий кодекс ВАДА 2005 року (далі – Кодекс), третя актуальна редакція якого набула чинності з 1 січня 2015 року. Як ми вже вказували вище, цей документ не містить норм прямої дії, але завдяки його імплементації до власної законодавчої системи значною частиною держав світового спортивного співтовариства, він є дієвим інструментом, який регулює відповідальність за використання допінгу в сучасному світі.

Важливою особливістю відповідальності за використання допінгу, яку нам хотілось би окреслити, є те, що вона ґрунтується на принципі суворої відповідальності спортсмена, тобто Кодекс визнає персональним обов'язком кожного спортсмена – недопущення потрапляння забороненої субстанції в його організм. Відповідно для того, що визнати спортсмена винним немає потреби доводити намір, помилку, халатність або усвідомлення спортсменом того, що він порушує антидопінгові правила, застосувавши заборонену субстанцію або заборонений метод.

Важливо враховувати, що суб'єктивна сторона порушення (тобто чи було порушення антидопінгових вимог вчинено умисно або за необережністю) все ж таки має значення, але враховується це тільки під час призначення порушнику покарання [5].

Важливим напрямом в сфері ефективної боротьби з допінгом та притягнення до відповідальності за вживання допінгу є боротьбу з усіма, хто може бути причетним до порушення спортсменами антидопінгових правил (тренери, менеджери, допоміжний персонал команди, посередники, адміністратори, офіційні особи, а також практикуючі лікарі або середній медичний персонал), які також можуть бути притягнуті до відповідальності за порушення антидопінгових норм. При цьому сам

спортсмен також може бути визнаний винним та понести відповідальність за використання послуг таких осіб, оскільки саме він відповідає за те коло осіб, якому він довіряє [5].

На підставі проведеного аналізу можемо констатувати, що головною та дуже специфічною метою застосування відповідальності за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві є захист основного права спортсменів брати участь у вільному від допінгу спорті і забезпечення скоординованого здійснення національних і міжнародних програм з виявлення випадків допінгу, протидії допінгу і його запобігання в усіх видах спорту.

Також хочемо зазначити, що окрім функції покарання за вживання допінгу, притягнення винних осіб до відповідальності в цій сфері виконує надзвичайно важливі виховну та превентивну функції. Адже, молоді спортсмени все частіше стають свідками гучних допінгових розслідувань, внаслідок яких винні позбавляються медалей та статусу, на отримання яких ті витратили все своє свідоме життя. Тож кожен з наступних спортсменів, які приймають рішення щодо можливого застосування допінгу для покращення своїх спортивних результатів, або, які відчувають тиск з боку тренерів (лікарів, політиків тощо) з цього приводу, отримують шанс зупинитися на порозі цього рішення та задати собі питання щодо тієї ціни, яку їм доведеться заплатити за перемогу такою ціною.

Список використаних джерел:

1. Платонов В. Борьба с допингом в олимпийском спорте: кризис и пути его преодоления. Наука в олимпийском спорте. 2016. № 2. С. 64-90. URL: http://sportnauka.org.ua/en/wp-content/uploads/nvos/articles/2016.2_8.pdf
2. Назаренко Л.Д., Костюнина Л.И., Тимошина И.Н. Проблемы использования допинга в спорте. 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/problemy-ispolzovaniya-dopinga-v-sporte>
3. Амиров И. М., Беляев А. А. Антидопинговое законодательство в России и за рубежом, 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/antidopingovoe-zakonodatelstvo-v-rossii-i-za-rubezhom>
4. Цензор.Нет. США схвалили кримінальну відповідальність за використання допінгу: можна буде сісти на 10 років або заплатити \$1 млн штрафу, 2019. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3109325/ssha_shvalyly_kryminalnu_vidpovidalnist_za_vykorystannya_dopingu_mojna_bude_sisty_na_10_rokiv_abo_zaplatyty
5. CAS. Arbitration Rules – CAS Anti-Doping Division, 2019. URL: <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/cas-anti-doping-division.html>

Пишняк Я.В.

Військовослужбовець в/ч А200

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Для України питання забезпечення національної безпеки постають особливо гостро, що пояснюється потребою створення сприятливих умов для подальшого розвитку українського суспільства та держави; перебігом перманентної фінансової економічної кризи; випадками порушення прав і свобод людини і громадянина в державі та за її межами; зростанням рівня організованої злочинності та корупції; поширенням загрози тероризму, неконтрольованого розповсюдження зброї та вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів появою нових видів злочинів (кібертероризм, екстремізм, неофашизм, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та ін.). Обов'язковою передумовою належного захисту національних інтересів і протидії таким загрозам є створення та ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Протистояти чомусь та протидіяти не можливо без якісного нормативно-правового забезпечення, особливо у кримінально-правовій галузі, оскільки в прийнятих останнім часом міжнародних конвенціях, присвячених проблемам боротьби з тероризмом, намітилася чітка тенденція до розширення сфери кримінально-правової заборони відносно будь-яких терористичних проявів і встановлення спеціальних складів злочинів в національних законодавствах. У зв'язку з цим після ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. був прийнятий Закон України від 21 вересня 2006 р. № 170 – V, яким постановлено частини четверту та п'яту статті 258 КК виключити і доповнити Кодекс статтями 258-1 – 258-4 КК [1, 2, ст. 12]. Однак, ознайомлення з цими законодавчими актами показує, що вони не відповідають повною мірою ні Конвенції Ради Європи, ні іншим конвенціям, крім того, вони не тільки не усувають наявні раніше в антитерористичному законодавстві протиріччя, але й породили нові. Крім того, практично проігноровано положення Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка була ратифікована Законом України від 12 вересня 2002 р. № 149–IV, в якій йдеться про

необхідність введення в кримінальне законодавство окремого складу злочину про фінансування тероризму.

У вказаних статтях КК України помилково використовується вузьке для українського законодавства поняття «терористичний акт», тоді як в Конвенції Ради Європи йдеться про запобігання тероризму, терористичній діяльності та терористичним злочинам. Так, в статті 5 Конвенції рекомендується встановити в національному законодавстві кримінальну відповідальність за публічне підбурювання до вчинення терористичного злочину, в статті 6 – за залучення до терористичної діяльності, в статті 7 – за навчання терористичній діяльності, в статті 9 – за супутні злочини [5, ст. 284].

У науковій літературі давно вже визнано, що терміном «терористичний акт» в українському законодавстві охоплюються лише ті дії, ознаки яких передбачено в диспозиції ст. 258 КК; що поняття «терористичний акт» є складовою частиною більш широкого поняття – «злочини терористичної спрямованості», яке, в свою чергу, охоплюється ще більш широким поняттям – «терористична діяльність», яке охоплює злочини терористичної спрямованості, так і сприяння таким діянням у будь-якому вигляді: створення терористичної групи чи терористичної організації; фінансування терористичної діяльності; підготовку терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму.

Як бачимо, в Конвенції Ради Європи категорія «тероризм» вживається у самому широкому розумінні, тобто – як терористична діяльність. Водночас в Конвенції має місце поняття «терористичні злочини», і відповідно до положень Конвенції – це та ж терористична діяльність, яка лише криміналізована. Тобто, категорія «терористичні злочини» за своїм змістом є ширшими за категорію «злочини терористичної спрямованості», оскільки крім цих злочинів охоплює всі криміналізовані форми та види сприяння ним, але вужче за категорію «терористична діяльність», оскільки поки що не всі форми і види такої діяльності криміналізовані, й навряд чи таке взагалі можливо. Використання ж в законодавчих новелах до Кримінального кодексу України вузького поняття «терористичний акт» породжує не тільки невідповідність їх міжнародним стандартам, але також проблеми і протиріччя в антитерористичному законодавстві взагалі й в кримінальному зокрема. Виходить, що всі нові статті КК України (258-1 – 258-4) «обслуговують» виключно ст. 258 КК. Але одразу ж виникає питання про те, а що ж робити у тих випадках, коли вказані у цих статтях дії будуть стосуватися вчинення інших терористичних злочинів?

Це неминуче породить додаткові проблеми у кваліфікації злочинів цієї категорії. Ці статті недосконалі також з позиції канонів кримінально-правової науки та законодавчої техніки. Так, в ст. 258-1 КК встановлюється відповідальність за втягнення особи у вчинення терористичного акту, а в ст. 258-4 КК – за вербування особи з метою вчинення терористичного акту, тобто, фактично за однакові дії передбачається відповідальність у різних статтях КК, що штучно породжує колізію норм. Крім того, у диспозиції ст. 258-1 КК вказуються такі ознаки, як втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту. Однак, такі поняття як «примушування» й «втягнення» співвідносяться як частина і ціле, тому за наявності у тексті статті терміну «втягнення» термін «примушування» є зайвим, а, відповідно, зайвою є вказівка в тексті статті на способи примушування. Тому в ст. 258-1 КК пропонуємо слова «втягнення особи у вчинення терористичного акту» замінити словами «втягнення особи у терористичну діяльність» чи «втягнення особи у терористичну дію», а інші слова вилучити. Водночас вважається за доцільне відповідальність за навчання терористичній діяльності передбачити також у ст. 258-1 КК і вилучити з диспозиції ст. 258-4 КК ознаки навчання особи з метою вчинення терористичного акту, бо втягнення і навчання за своєю суттю, за інтенсивністю впливу на особу є більш схожими між собою діями, аніж інше сприяння терористичному злочину взагалі чи терористичному акту зокрема. При цьому слід мати на увазі, що як за змістом Конвенції, так й за змістом КК України (ст. 304) відповідальність за втягнення чи навчання повинне наступати не тільки тоді, коли втягнута особа може вчинити злочин, але й тоді, коли вона може вчинити певну некриміналізовану терористичну дію. У той же час слід підкреслити, що за ст. 258-2 КК відповідальність повинна наступати лише за публічні заклики до криміналізованих форм терористичної діяльності, тобто – до терористичних злочинів [4, ст. Е].

Новелою не за змістом, а за формою можна назвати ст. 258-3 КК, оскільки новизна тут полягає лише в тому, що в окрему статтю виділено положення, які раніше мали місце в частинах 4 і 5 ст. 258 КК. Однак, тут одразу ж виникає необхідність в розумінні змісту понять «терористична» та «група». Отже, вбачається за необхідне в цьому складі злочину прямо вказати на криміналізацію створення лише організованої терористичної групи чи терористичної організації. Відсутність в ст. 258-3 КК прямого зазначення на те, що тут йдеться лише про організовані терористичні групи, не тільки не відповідає основоположним канонам кримінально-

правової науки, але й породжує протиріччя положень даної статті з положеннями ст. 258-4 КК, яка у ч. 1 передбачає відповідальність за вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а у ч. 2 – за ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб.

Як бачимо у ст. 258-4 КК, поряд з іншими діяннями, криміналізовано фінансування особи з метою вчинення терористичного акту. Однак, що слід розуміти під фінансуванням і чому окремо криміналізовано лише фінансування терористичного акту, зрозуміти дуже важко. Між тим, одним із нагальних завдань сучасності міжнародною спільнотою визнано протидію фінансуванню тероризму, саме тероризму, у найбільш широкому його розумінні, а не тільки терористичного акту.

Отже, законодавство України досить не досконале, потребує величезних змін та уточнень (в першу чергу саме у термінології). Для цього необхідно тісно співпрацювати на міжнародному рівні саме з державами, які мають дещо інше бачення та розуміння злочину фінансування тероризму. Так, зокрема із вище наведених пунктів можна сказати, що за текстом Закону термін «терористичний акт» замінити на термін «терористичний злочин» або «терористична акція». Такий випадок не поодинокий, тому скоординувати зусилля потрібно саме у нормативному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Верховна Рада України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування [...] Верховна Рада України; Закон від 19.06.2014 № 1533-VII.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання [...] Верховна Рада України; Закон від 21.09.2006 № 170-V // Уряд. кур'єр. – 2006. – 12 жовт. – № 191. – С. 12.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами згідно Закону № 1689-VIII від 07.10.2014 року.
5. Україна і світ: протидія відмиванню грошей: Збірник нормативно-правових актів та інформаційно-аналітичних матеріалів. Укладачі: Варналій З.С., Панфілова Т.О., Резнікова О.О., Фещенко В.В. Відповідальний за випуск: Ковальчук Т.Т. / Міжвід. коміс. з питань фін. безпеки при РНБОУ Укр. аген. фін. розвитку. – К., 2002. – 284 с.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здинок М.А.

викладач,

Стрийський коледж

Львівського національного аграрного університету

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

Інститут відшкодування збитків займає особливе місце серед форм цивільно-правової відповідальності і це обумовлено тим, що найбільш істотним і поширеним наслідком порушення майнових прав є саме заподіяння збитків. Зважаючи на таку пріоритетну значущість, варто з'ясувати за яких умов потерпіла особа має право обирати зазначений спосіб захисту для поновлення своїх порушених прав та яким чином визначати розмір заподіяних їй негативних наслідків.

Право на відшкодування збитків виникає в силу закону і у відповідності з ним: юридичною підставою є норма права, яка була порушена, а фактичною – наявність умов, які в сукупності становлять єдину підставу для можливості відшкодування збитків.

Основою настання відповідальності у формі відшкодування збитків є порушення суб'єктивних цивільних майнових прав; її загальною метою є відновлення порушеного права на основі принципу співрозмірності, а при її застосуванні не мають значення негативні наслідки з погляду впливу на суспільні інтереси [4, с. 79].

В науковій літературі панує думка, що необхідними передумовами виникнення права на відшкодування збитків у потерпілої особи є наявність складу наступних обов'язкових умов: наявність збитків, протиправна поведінка боржника, причинно-наслідковий зв'язок між протиправністю і збитками та вина боржника.

Варто зауважити, що окремі науковці виділяють необхідними умовами договірної відповідальності порушення суб'єктивного права кредитора і протиправність поведінки несправного боржника, яка полягає у самому факті порушення договірної зобов'язання; такі ж

умови як збитки, причинно-наслідковий зв'язок і вина є факультативними, оскільки їх наявність вимагається не завжди [9, с. 10].

Думається, що така позиція є суперечливою, позаяк з положень Цивільного кодексу України випливає обов'язкова наявність цих умов для виникнення можливості відшкодування збитків. Доцільно зауважити, що суди при розгляді справ про відшкодування збитків в обов'язковому порядку з'ясовують наявність вищезазначених умов для прийняття законного і обгрунтованого рішення. Для прикладу, Вищий Господарський суд України у постанові від 23.01.2008 р. у справі № 13/99 відмовив в задоволенні касаційної скарги, оскільки позивачем не надано доказів неможливості реалізації продукції у подальшому, а отже, позивач може одержати відповідний прибуток у майбутньому. Крім того, суд дійшов висновку, що твердження позивача про наявність причинно-наслідкового зв'язку між одержанням продукції та пониженням темпу реалізації товару не є переконливим [6].

Загалом всі передумови виникнення права на відшкодування збитків в цивілістичній літературі прийнято поділяти на об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних належать протиправна поведінка та причинно-наслідковий зв'язок та наслідки у вигляді заподіяних збитків; до суб'єктивних – вина боржника [8, с. 343].

Протиправність поведінки займає домінуюче місце в системі юридично значимих обставин, які, як зазначалось, утворюють склад цивільного правопорушення. Така субординація має скоріше процесуальний, аніж матеріальний характер і проявляється, зокрема, у послідовності встановлення та доведення зазначених елементів [3, с. 483].

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що за відсутності протиправного діяння не може йти мова про ані про збитки, які підлягають відшкодуванню, ані про причинний зв'язок, ані про вину. Відсутність протиправної поведінки повністю звільняє особу від обов'язку відшкодувати завдані збитки, якщо інше прямо не передбачено законом.

Протиправною вважається поведінка, яка порушує суб'єктивні цивільні права в результаті порушення особою об'єктивних норм права, тобто, для визначення протиправності обов'язковою є наявність двох критеріїв в сукупності: по-перше, порушення суб'єктивного права особи, тобто фактичне порушення її майнових чи особистих немайнових прав; по-друге – порушення правових норм або правил поведінки, які закріплюються сторонами в договорі.

Наступною умовою цивільно-правової відповідальності у формі відшкодування збитків є наявність причинно-наслідкового зв'язку. Проаналізувавши статтю 611 Цивільного кодексу України, можна зробити висновок, що безперечно особа, яка порушила свої зобов'язання за договором, може нести відповідальність лише за наслідки, які спричинені таким порушенням.

Загалом в літературі вважається, що причинно – наслідковий зв'язок має об'єктивний характер, тобто не встановлюється людським розумом: він існує в суспільному житті, а людський розум лише пізнає, відображає його; це зв'язок між явищами природи або суспільного життя, при якому одне виступає як причина, інше – як наслідок [2, с. 876].

Розглядаючи питання причини і наслідку по відношенню до конкретного випадку, в переважній більшості проблем із встановленням взаємозв'язку між діянням боржника і результатом, який настав, не виникає (для прикладу, між діянням постачальника, який відвантажив скляний посуд без належної упаковки, і збитками покупця від наявності побитого посуду), проте інколи встановлення співвідношення діяння з наслідками викликає значні утруднення: зазвичай це має місце тоді, коли між діянням і протиправними наслідками існують проміжні ланки, які можуть бути результатами інших, не пов'язаних з діяльністю боржника, діянь. В практичній площині – це питання факту, яке обов'язково має бути вирішене судом шляхом детальної оцінки усіх фактичних обставин, в тому числі результатів можливих експертиз [10, с. 29-30].

В науковій літературі пропонується вирішити таку проблему шляхом диференціації необхідних наслідків діянь боржника (ті, які завжди настають при вчиненні такого діяння) і випадкових наслідків (ті, які не пов'язані з діянням боржника) [1, с. 84-85].

Заподіяння збитків як наслідок протиправного діяння в судовій практиці визначають як шкідливий результат протиправної поведінки, дії чи бездіяльності [7].

Однією з найбільш дискусійних проблем залишається питання вини особи, яка не виконала договірною зобов'язання або виконала його неналежним чином. Так, в літературі більшість авторів визначає вину як психічне ставлення правопорушника до вчиненого ним діяння, а також результату, що настав [5, с. 47-48], проте окремі автори вважають, що суб'єктивний критерій, заснований на психологічній концепції, є абсолютно непридатним для такої форми договірної відповідальності як відшкодування збитків, а під виною в договірних відносинах слід

розуміти невжиття стороною заходів, необхідних при такому ступені дбайливості й обачності, який вимагається від будь – якої особи відповідно до звичаїв майнового обороту та вимог, що зазвичай ставляться [9, с. 13].

Вина з точки зору цивільного права виражається у двох формах: умислу або необережності, які обумовили настання протиправного результату. Протиправність результату виражається в порушенні закону і права іншої особи, яке безпосередньо впливає з договору.

Умисел виражається в тому, що особа діє навмисно, тобто передбачає протиправний наслідок своєї поведінки за конкретних обставин і або бажає, або допускає його настання (наприклад, підрядник виконує роботу із відступленням від умов договору підряду), тоді як необережність полягає в тому, що особа або не передбачає наслідків своєї поведінки, хоча повинна їх передбачати, чи передбачає такі наслідки, однак легковажно розраховує, що вони не настануть (наприклад, наймодавець не попередив наймача про особливі властивості речі, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я чи майна наймача або інших осіб, оскільки розраховував, що такі недоліки не спричинять негативних наслідків) [11, с. 238].

Отже, для реалізації потерпілою особою свого права на відшкодування збитків необхідна обов'язкова наявність юридичного складу – протиправної поведінки, настання негативних наслідків у вигляді збитків, причинно – наслідкового зв'язку між діянням і заподіяними збитками та вини порушника. Лише після з'ясування наявності всіх зазначених обставин може ставитись питання про можливість відшкодування збитків, визначення їх складу та розміру.

Список використаних джерел:

1. Антимонов Б. С. Основания договорной ответственности социалистических организаций. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 84-86.
2. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. – СПб.: Из-во «Юридический центр Пресс», 2006. – С. 876.
3. Белов В. А. Гражданское право. Общая часть. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – С. 483.
4. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: общие положения. – М., 1999. – С. 79.
5. Матвеев Г. К. Основание гражданско-правовой ответственности. – М., 1975. – С. 55; Иоффе О. С. ответственность по советскому гражданскому праву. – Л. – 1955. – С. 47-48.

6. Постанова Вищого Господарського суду України від 23.01.2008 р. у справі № 13/99.

7. Постанова Вищого Господарського суду України від 12.02.2007 р. № 55/14-06.

8. Синайский В. И. Русское гражданское право. – М.: Юрид. лит., 2002. – С. 343.

9. Ткачук А. А. Значення вини у відносинах за порушення договірних зобов'язань: автореф. дис. к.ю.н. 12.00.03. – Одеса, 2002.

10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. розробників проекту ЦК України. – К.: Істина, 2010. – С. 29-30.

11. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – М.: Статут, 2005. – С. 238.

Кисель А.С.

студентка,

Науковий керівник: Ільєва Н.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Спадковий договір – це унікальний правовий засіб, який може задовольнити прагнення та потреби відчужувача майна. Однак на даний час в Україні існує низка проблем, що обумовлені внутрішньою суперечністю норм, які регламентують даний інститут, та їх застосуванням на практиці.

Обрана тема є актуальною, оскільки на сьогодні відсутня усталена судова практика, що відображала б динаміку спадкового договору, а у нотаріальній практиці залишилось багато проблем, пов'язаних з укладенням, розірванням та контролем за виконанням вказаного правочину.

Дослідженню особливостей нотаріального посвідчення спадкових договорів приділили увагу такі науковці та практики, як Т.В. Курило, О.Є. Кухарев, О.В. Нестерцова-Собакар, Н.В. Філик, Н.П. Шама та ін. На дисертаційному рівні вказана проблема досліджувалась В.А. Чуловським.

Особливості нотаріального посвідчення спадкового договору закріплені у главі 90 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] та главі 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (далі – Порядок), затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 [2]. Так, відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов’язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і у випадку його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1].

Певні особливості притаманні нотаріальному посвідченню спадкового договору, відчужувачем у якому виступає подружжя.

Статтею 1306 ЦК України та п. 8.6. Порядку передбачено, що предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя. При цьому сторони можуть встановити в договорі, що у випадку смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя до набувача [1; 2].

Зазначимо, що для укладення спадкового договору одним із подружжя щодо майна, яке належить до спільної сумісної власності, обов’язково необхідно отримати згоду другого з подружжя. Відповідна згода повинна бути нотаріально посвідченою шляхом власноручного підпису подружжя на спадковому договорі або додаватись у вигляді нотаріально посвідченої заяви до договору.

Окремо необхідно підкреслити, що майно, яке є предметом спадкового договору, не входить до складу спадщини, а тому не може переходити у власність другого з подружжя в порядку спадкування. Після смерті одного з них спільна сумісна власність перестає існувати, і право власності на частку у спільному майні того з подружжя, хто помер раніше, виникає у набувача, що зумовлює виникнення між другим з подружжя та набувачем спільної часткової власності на майно, визначене у договорі. Отже, набувач після смерті одного з подружжя може вимагати виділу йому такої частки в натурі, а нотаріус зобов’язаний зняти заборону відчуження з майна, яке визначене в договорі, і накласти її на майно, яке стало особистою приватною власністю другого з подружжя і яке після смерті останнього перейде до набувача. Після смерті другого з подружжя набувач стає власником всього майна [3, с. 120–121].

Не менш важливою проблемою на сьогодні є здійснення нотаріусом контролю за виконанням спадкового договору. Згідно з ч. 3 ст. 1207 ЦК України відчужувач може призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. За її відсутності контроль за виконанням даного договору повинен здійснювати нотаріус за місцем відкриття спадщини [1].

Як вдало зазначає В. А. Чуловський, в такому разі постає питання, який нотаріус контролюватиме виконання спадкового договору, якщо діяльність нотаріуса, що посвідчував спадковий договір, припинено, та чи покладається на іншого нотаріуса обов'язок здійснювати контроль за виконанням спадкового договору [4, с. 161].

Звернемо увагу також на те, що, як правило, в межах одного нотаріального округу відповідну діяльність здійснюють кілька нотаріусів, а тому виникає питання, який саме нотаріус уповноважений здійснювати контроль [5].

Вважаємо, що доцільним в такому випадку є виконання відповідних обов'язків тим нотаріусом, який посвідчував спадковий договір, а не нотаріусом за місцем відкриття спадщини, зважаючи на те, що спадкові відносини в даному випадку не виникають.

До того ж, національним законодавством не встановлено механізму здійснення контролю нотаріусом. Вказана функція є специфічною та не властивою нотаріальній діяльності. У зв'язку з наведеним постають питання меж такого контролю, оскільки у набувача за договором вже виникло право власності на майно; оплати за його здійснення та ряд інших.

Науковець С.В. Куліцька притримується точки зору, що, з урахуванням специфіки здійснення нотаріальної діяльності, контроль з боку нотаріуса повинен полягати виключно у спостереженні за діями або бездіяльністю набувача за договором без надання останньому жодних вказівок. Набувач з метою підтвердження здійснення покладених на нього обов'язків може подавати відповідні рахунки, довідки, квитанції та інші документи, які відображають здійснені ним витрати [6, с. 399].

А.В. Сегенюк вказує на те, що в сучасних умовах контроль за виконанням набувачами спадкових договорів не здатний забезпечити виконання ними своїх обов'язків, оскільки нотаріус не може обмежити правомочності набувача. Автор пропонує закріпити на законодавчому рівні право нотаріуса вимагати від набувача доказів, які підтверджували б вчинення ним необхідних дій згідно з договором [7, с. 51].

Ми підтримуємо наведену думку та вважаємо, що таке положення сприятиме належному виконанню набувачем своїх обов'язків.

Згідно з п. 8.9. глави 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України після смерті відчужувача нотаріусу повертається документ, що посвідчує право власності на нерухоме майно, який приєднується до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса [2]. Постає питання стосовно того, як повинен діяти нотаріус, якщо такий документ втрачений або знищений. До того ж відчужувач під час дії спадкового договору не позбавляється можливості укладати правочини, які не мають наслідком перехід права власності на майно за спадковим договором, наприклад договір оренди. Для цього постає необхідність в наявності у відчужувача правовстановлюючого документа на майно [6, с. 398–399].

Підсумовуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що нотаріальна практика, пов'язана з посвідченням спадкових договорів, набуває все більшого значення. Відповідні норми потребують подальших роз'яснень та досліджень з боку науковців і практиків та деталізації з боку законодавця, зокрема стосовно здійснення контролю за виконанням спадкового договору, укладення такого договору подружжям тощо. З огляду на наведене, пропонуємо закріпити на законодавчому рівні: 1) необхідність здійснення контролю за виконанням спадкового договору нотаріусом, який його посвідчував, а не нотаріусом за місцем відкриття спадщини; 2) обов'язок набувача подавати нотаріусу документи, які могли б підтвердити належне виконання ним такого договору; 3) положення про те, що нотаріус не повинен зберігати правовстановлюючий документ на майно, яке є предметом спадкового договору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.04.2019).
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 17.04.2019).
3. Шама Н.П. Проблеми правового регулювання спадкового договору. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 115–122.
4. Чуловський В.А. Правове регулювання спадкових відносин в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 225 с.

5. Посвятенко Ю.Д. Договір довічного утримання та спадковий договір. Роль нотаріуса в захисті прав та інтересів громадян. 2017. URL: https://protocol.ua/ua/dogovir_dovichnogo_utrimannya_ta_spadkoviy_dogovir_rol_notariusa_v_zahisti_prav_ta_interesiv_gromadyan/ (дата звернення: 17.04.2019).

6. Куліцька С.В. Проблемні питання сутності та забезпечення виконання спадкового договору. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 396–400.

7. Сегенюк А.В. Спадковий договір: поняття, характеристика, особливості. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 25. С. 49–53.

Красюк К.О.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота адвоката є багатогранною та всебічно наповненою спілкуванням з різними людьми (клієнтами, підзахисними, прокурорами, суддями тощо). Тому спілкування є дуже важливим та невід'ємним атрибутом адвокатської діяльності, а комунікативні навички повинні бути розвинені у кожного, хто хоче стати адвокатом.

Про наявність спілкування у всіх сферах адвокатської діяльності можна зробити висновок з аналізу її видів, перелічених у ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], а саме:

1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні;

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

Усі вище наведені види адвокатської діяльності вимагають від професійного адвоката високого рівня комунікативної компетентності, якого можливо досягнути тільки за допомогою цілеспрямованого розвитку комунікативних та ораторських здібностей.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що на якість спілкування адвокатів впливають такі компоненти, як: загальна ерудиція, інтелект, ораторські та комунікативні здібності. У зв'язку з цим дана робота буде присвячена дослідженню комунікативно-правових аспектів розвитку професійних здібностей адвокатів.

Проблеми діяльності адвоката розглядалися такими українськими науковцями, як Т.В. Варфоломеєвою, О.І. Жуковською, В.В. Медведчуком, С.Ф. Сафульком, О.Д. Святоцьким, Д.П. Фіолевським, В.П. Шибіком, а також російськими вченими: Я.С. Аврах, М.Ю. Барщевським, О.Д. Бойковим, О.М. Ларіним, І.Є. Міловою, В.М. Савицьким, Ю.І. Стецовським. Що ж до проблеми формування в особистості комунікативних здібностей, то значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, Л.Г. Божович, Л.С. Виготський, А.Г. Ковальов, В.Н. Мясичев, К.Д. Ушинський. Однак на сьогоднішній день дослідження комунікативно-правових аспектів розвитку професійних здібностей адвокатів залишається актуальним.

Успіх в роботі адвоката багато в чому залежить від його уміння спілкуватися з людьми: будувати правильні взаємовідносини з підзахисним, слідчим, прокурором, судом та іншими судочинства [2, с. 15]. «Все вказане, – відзначає Я.С. Аврах [3, с. 12], – складає зміст комунікативного компонента захисної діяльності. Комунікативність дозволяє більш глибоко проаналізувати психологічні причини

здійснення злочину, охарактеризувати особу обвинуваченого, правильно побудувати взаємостосунки в кримінальному процесі, налагодити загальнолюдські і процесуальні зв'язки, дослідити конфліктні ситуації, що виникають у ході досудового розслідування або судового розгляду справи».

В.Л. Васильєв [4, с. 238] вказує, що для всіх юридичних професій однією з головних сторін діяльності є комунікативна, яка включає разові або постійні, здійснювані в рамках правової процедури або довільно, індивідуальні або колективні, безпосередні або опосередковані контакти юриста з іншими фізичними особами в цілях здійснення професійних обов'язків.

На думку О.М. Скрябіна, комунікативний аспект діяльності адвоката виявляється в:

- комунікативно-психологічному контакті адвоката з підзахисним або з клієнтом при першій зустрічі і на всіх інших стадіях досудового розслідування справи та судових процесів;
- виступаючи в судовому засіданні в суді першої, апеляційної та касаційної інстанції. Комунікативно-психологічному контакті зі складом суду та іншими учасниками судового процесу у всіх судових інстанціях;
- збереженні адвокатської таємниці. Адвокат не тільки повинен яскраво говорити але і вміти не розголошувати інформацію, яка відноситься до адвокатської таємниці [2, с. 15].

М. Криськів підкреслює, що у розпорядженні адвоката повинен бути широкий риторичний інструментарій, запас синонімічних засобів висловлення думки, здатність вибрати найточніше, відповідне змістові думки слово, емоційно-експресивні засоби, адекватні обговорюваній ситуації, їх мовлення повинно бути бездоганним у технічному аспекті: чіткість вимови, правильність словесних і точність логічних наголосів, відсутність штампів, слів-паразитів, ненормативної лексики, граматично і психологічно необґрунтованих пауз, використання коротких речень як основної умови доступності усного мовлення [5, с. 292].

Таким чином, можна побачити, що майже кожний вчений у своїй роботі вказує на велику важливість комунікативних засобів у професійній діяльності адвоката. Проте, не кожен може піднятися до висот відомих ораторів, хоча багато адвокатів можуть оволодіти до певної міри риторикою. Для цього треба особливу увагу приділяти пізнанню технологічного оснащення побудови комунікаційного спілкування. Тут мається на увазі набір умов і інструментів, необхідних

для побудови комунікаційних технологій. Привернемо увагу до наступних психолого-дидактичних принципів мовної дії, дотримання яких є важливою умовою технологічності його побудови.

Доступність. Зваженість змісту мови, його підлеглість розкриттю її задуму. Облік культурно-освітнього рівня слухачів, їх життєвого і професійного досвіду. Вельми ефективний прийом актуалізації змісту, використання маловідомої інформації (новизна і оригінальність), поєднання різнохарактерних відомостей, їх достовірність, теоретична і фактологічна підтвердженість.

Асоціативність. Виклик співпереживань і співроздумів. Подібного можна досягти, апелюючи до емоційної і раціональної пам'яті слухачів. Перший вид пам'яті – блок раніше випробуваних вражень, що не зникли з психіки людини. Наприклад, враження дитинства, естетичні відчуття. Другий вид пам'яті – різні знання і відомості. Наприклад, історичні дати і факти, математичні формули, закони фізики. Для виклику відповідних асоціацій використовуються такі прийоми, як аналогії, посилення на прецеденти, образність вислову.

Сенсорність. Частіше звертатися до формули Я. Коменського: «Наочність – золоте правило дидактики». Все, що можна, потрібно продемонструвати. Ширше використовувати колір, світло, звук, малюнок, модель в комунікаційному спілкуванні. Чим ґрунтовніше і різностороннє задіяні людські відчуття, тим ефективніше проникає інформація в психіку людей і активніше йде процес її чутливого і раціонального освоєння.

Експресивність. Це емоційна виразність звучання мови, її емоційний підтекст, емоційна виразність міміки, жестів. Можна ще так її визначити: це внутрішня розгорнутість виступаючого, свідомство його повної самовіддачі.

Інтенсивність. Вона характеризує темп подачі інформації, ступінь рухливості комунікатора під час спілкування. Різна інформація і різні люди потребують у диференційному темпі викладання і засвоєння мови. Треба враховувати темпераменти людей, їх підготовленість до ухвалення конкретного виду інформації, їх особисту зацікавленість в інформації.

Отже, адвокат повинен дотримуватися всіх вищезгаданих принципів спілкування для досягнення оптимального контакту з аудиторією. Засвоєння таких принципів та практика їх застосування повинні відбуватися ще у вищому навчальному закладі. Для цього навчальна дисципліна «Риторика» повинна вивчатися кожним, хто планує у

майбутньому працювати в юридичній діяльності та спілкуватися з великою кількістю людей.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 № 5076–VI / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
2. Скрябін О.М. Психолого-правові аспекти розвитку комунікативних здібностей адвокатів / О.М. Скрябін // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 3. – С. 14–18.
3. Аврах Я.С. Психологические проблемы защиты по уголовным делам / Я. С. Аврах. – Казань: Изд. Казанского ун-та, 1972. – 104 с.
4. Васильев В.Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
5. Криський М. Мовленнєвий аспект юридичної діяльності / М. Криський // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 620. – С. 291–293.

Мартинюк Т.М.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО І ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В РЕГУЛЮВАННІ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН, ОБ'ЄКТОМ ЯКИХ ВИСТУПАЮТЬ КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ

З давніх часів римські юристи розділяли всю область права на дві обширні сфери – сферу права публічного (*jus publicus*) і сферу приватного (*jus civilis*). З того часу, такий поділ став значним надбанням юридичної думки, що складає неодмінну базу наукової і практичної класифікації правових явищ. Але незважаючи на те, що існування з «незапам'ятних» часів, зазначеної наукової класифікації, сам критерій відмінності між правом публічним і приватним до цього часу не виявлено [1, с. 37].

Насамперед – це пояснюється досить багатограниними переплетеннями та взаємозалежностями приватних і публічних інтересів, так що далеко не завжди існує можливість однозначного їх «розведення» по різні боки певних жорстких демаркаційних ліній [2, с. 255].

Справді, з одного боку, лише людина здатна усвідомлювати об'єктивно існуючі інтереси, а відтак здійснювати їх. З іншого ж боку, є й зворотний вплив суспільних інтересів на індивідуальні, адже людина як істота соціальна не може бути «цілковито незалежною від культурно-ціннісних «координат» того суспільства, в межах якого відбувається її становлення» [2, с. 255].

Над проблемою розмежування публічного і приватного права працювало багато вчених – цивілістів і фахівців інших галузей науки. В даній роботі немає можливості розглядати їх доробки, шляхом викладу і критики багатьох теорій запропонованих у літературі. Але в контексті нашого дослідження викликають Г.Ф. Шершеневича і Й.О. Покровського.

Так, Г.Ф. Шершеневич зазначав, що існуюча в сучасному юридичному порядку різниця приватного і публічного права не впливає із самої сутності права, а є лише історичним явищем. Як історична категорія такий юридичний порядок побудований на протилежності приватних і суспільних інтересів, передбачає наявність психічних, етичних, політичних і економічних умов, відсутність або недостатній розвиток яких усуває саму можливість подібного роздвоєння права [3, с. 83].

Іншу думку, щодо розрізнення приватного і публічного права, виразив також Й.О. Покровський, який зазначав, що між публічним і приватним правом є різниця глибоко принципова, яка є основою всієї наукової класифікації, а не чийось випадковим інтересом [1, с. 38].

На таких позиціях стояв і М.М. Агарков, стверджуючи, що традиційний науковий аналіз проблеми розмежування публічного і приватного права не є історичною випадковістю. Він дійсно у загальному відповідає двом видам права, теоретично роздільних за своїм характером.

Історична випадковість пояснює лише ті відхилення від вірної межі, які мають місце в традиційних відхиленнях [4, с. 72].

Погоджуючись з Й.О. Покровським, можна стверджувати, що внутрішня диференціація права на публічне і приватне, будучи спричиненою подвійним характером як самого людського буття, так і субстанційності права є цілком природною. «Штучною була якраз, навпаки, спроба утвердження «правової єдності» шляхом викорінення всього «приватного» з життя людини та права, що його регулює» [2, с. 188, 284].

Виходячи з цього важливо підкреслити: «Якщо в державі поряд з публічним розвивається приватне право, яке дає можливість

громадянина самостійно створювати для себе права і обов'язки, є більше підстав стверджувати, що при цьому дістає розвиток принцип рівності, відповідно до якого повинні враховуватись інтереси як окремого громадянина так і суспільства в цілому. За таких умов громадянин має перевагу не тільки при формування його прав і обов'язків, а й під час їх здійснення та захисту» [5, с. 34-37].

Поділ права на приватне і публічне має безпосереднє відношення і до регулювання спадкових відносин, об'єктом яких виступають культурні цінності. Саме цим відносинам відводиться значне місце у приватному праві. Більше того, відносини культури посідають важливе місце в регулюванні не лише нормами права, а й іншими соціальними нормами і поведінці самої особи. Причому, таке регулювання здійснюється не ізольовано, а в єдиному комплексі і тісному взаємозв'язку. Застосування приватного у розвитку культури дає можливість будь-якій особі – творцю стати носієм як особистих немайнових так і майнових прав. Вона може створити твір, випустити його у світ, відтворити, переробити, продати, передати в найм тощо.

Ці можливості творця забезпечуються належними йому суб'єктивними правами і складають зовнішні, видимі для інших наслідки його поведінки, які певним чином можуть бути оцінені, а відтак вільно відчужувати своє право іншому.

За допомогою публічно-правових відносин культури виникає можливість володіти, користуватись, розпоряджатись не лише приватними власникам, а й суб'єктам публічно-правових відносин, значне місце у яких відводиться державі чи комунальним структурам. Саме таке управління культурними цінностями відбувається на засадах норм публічного права.

Для регулювання спадкових відносин, об'єктом яких є культурні цінності, перевагу має приватно-правовий підхід регулювання суспільних відносин, бо без чіткого визначення суб'єктивних прав осіб – учасників спадкування – неможливо встановити і характер спадкових відносин.

Як висновок приватно-правове регулювання відносин культури посідає важливе місце в розвитку суспільних відносин і має безпосередній зв'язок зі спадкуванням.

Список використаних джерел:

1. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1998. – С. 37-38.
2. Тімуш І.С. Інтегральний погляд на право. – К.: Атіка (в серії «Інтегральний погляд на право»), 2009. – С. 188-284.
3. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права // Издательство «Статут», 2005. – С. 83.
4. Агарков М.М. Избранные труды по гражданскому праву (в серии «Научное наследие»). В 2-х томах, т. 1. – М., 2002. – С. 72.
5. Бірюков І. Предмет і метод приватного права // Право України. – 2002. – № 3. – С. 34-37.

Черкасов Д.О.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНИХ РИС ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ДЕФЕКТОМ В ПРОДУКЦІЇ

На сьогодні правове регулювання у сфері відповідальності за шкоду завдану дефектною продукцією здійснюється Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» від 19.05.2011 № 3390-VI.

Внаслідок прийняття даного закону в українській системі права виник новий специфічний вид цивільної відповідальності за шкоду, завдану дефектом в продукції.

Досліджуючи даний вид цивільної відповідальності вважаємо за необхідне виокремити її характерні риси з метою визначити її правової природи та надати їй авторське визначення, серед яких необхідно виділити такі:

1. Для інституту відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, характерні такі ознаки, які притаманні для юридичної відповідальності загалом:

- фактичною підставою притягнення до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, є наявність цивільного правопорушення;

- відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, виникає у разі порушення правових норм, викладених в цивільному законодавстві;

- притягнення особи до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, здійснюється в певному процесуальному порядку (а саме в судовому порядку);

- має місце чітка нормативна регламентація процедури притягнення особи до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією;

- відповідальність виражається у настанні негативних юридичних наслідків для виробника чи продавця дефектної продукції майнового характеру.

2. Для інституту відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, характерні такі ознаки, які притаманні для цивільно-правової відповідальності цілому:

- майновий характер відповідальності, оскільки полягає в обов'язку виробника чи продавця відшкодувати шкоду, завдану потерпілому дефектною продукцією;

- додатковість обтяження, що полягає в тому, що покладання на виробника чи продавця відповідальності за шкоду, завдану потерпілому дефектною продукцією, означає виникнення у нього обов'язку майнового характеру (відшкодувати завдану шкоду), якого не було до цього;

- виробник чи продавець несе відповідальність перед потерпілим, як юридично рівні суб'єкти один перед одним;

- компенсаційний (еквівалентний) характер відповідальності за шкоду, завдану потерпілому дефектною продукцією, оскільки розмір відшкодування безпосередньо залежить від розміру завданої шкоди;

- ініціативний характер застосування відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією. Підставою її реалізації є виключно волевиявлення сторін, зокрема, добровільне здійснення відшкодування шкоди виробником чи продавцем або звернення потерпілого до суду з позовом до виробника чи продавця про відшкодування шкоди, завданої дефектною продукцією.

3. Відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією за загальним правилом несе виробник даної продукції. Так, зокрема, відповідно до пункту 2) частини 1 статті 1 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» виробник – виробник готової продукції, сировини або

комплектувального виробу, складової частини продукції та будь-яка особа, яка, розміщуючи на продукції своє найменування, торговельну марку чи іншу ознаку, заявляє про себе як про виробника.

В той же час відповідно до частини 2 та 3 статті 7 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» будь-яка особа, яка ввезла на митну територію України продукцію з метою її продажу, передання в найм (оренду), лізинг або розповсюдження в будь-якій іншій формі в ході провадження господарської діяльності, несе відповідальність як виробник.

У разі коли виробник продукції не може бути встановлений, кожний її постачальник (продавець) відповідно до цього Закону несе відповідальність як виробник, якщо він протягом 30 днів не повідомить потерпілому найменування та місцезнаходження виробника або особи, яка поставила йому цю продукцію.

Таким чином, у разі, якщо виробник продукції невідомий, і продавець продукції не повідомляє потерпілому найменування та місцезнаходження виробника або особи, яка поставила йому цю продукцію, то даний продавець несе відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, на рівні з виробником.

Після відшкодування шкоди продавець отримує право зворотної вимоги до виробника щодо відшкодування шкоди, яку він поніс у зв'язку з відшкодуванням шкоди потерпілому.

4. Потерпілою стороною, яка може притягнути виробника чи продавця до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, може виступати як фізична особа так і юридична особа, незалежно від мети використання продукції (побутове використання чи використання продукції з метою підприємницької діяльності).

5. Фактичною підставою притягнення виробника чи продавця до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, є випуск виробником в оборот продукції, яка має дефект, внаслідок чого потерпілій особі було завдано шкоди.

6. Інститут відповідальності за шкоду, завдану дефектом в продукції, передбачає досить специфічні умови настання даної відповідальності.

Так, зокрема, відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» для притягнення до відповідальності виробника продукції потерпілий повинен довести:

- 1) наявність шкоди;

2) наявність дефекту в продукції;

3) наявність причинно-наслідкового зв'язку між дефектом в продукції та шкодою.

З огляду на зазначене саме ці три факти і є умовами настання цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією.

Варто звернути увагу й на той факт, що частина 1 статті 6 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» покладає тягар доведення наявності цих умов саме на потерпілу особу.

7. Відсутність вини в діях виробника, який ввів в обіг дефектну продукцію, яка стала причиною завдання шкоди потерпілій особі.

8. Відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, є одним із видів позадоговірної деліктної відповідальності, що в свою чергу зумовлює наступні характерні риси:

- для притягнення виробника до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, абсолютно не має значення наявність чи відсутність договірної зв'язку між потерпілим та виробником чи продавцем продукції;

- дані правовідносини є абсолютними, а тому кожна особа, якій завдано шкоду внаслідок дефекту в продукції, має право звертатися напряму до виробника чи постачальника даної продукції з вимогою про відшкодування завданої шкоди.

- підстави, умови та порядок притягнення до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією визначаються виключно актами цивільного законодавства в імперативному порядку, а тому не можуть бути врегульованими в договірному порядку;

- навіть у разі, коли потерпілому невідомий виробник продукції, що має дефект, і він звертається до продавця з метою відшкодування шкоди, завдану даною продукцією, з яким у потерпілого укладений договір, наприклад, про купівлю-продаж даної продукції, відповідальність настає виключно на підставі норм актів цивільного законодавства, а не на основі положень договору;

- відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією полягає виключно у вигляді встановленні для виробника чи продавця дефектної продукції нового обов'язку у вигляді відшкодування завданої шкоди. Це означає, що будь-яких інших заходів в даному випадку до них застосувати неможливо.

Виходячи з вищевикладеного можна дійти до висновку, що відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, за своєю сутністю є специфічним видом деліктної цивільно-правової відповідальності без вини, яка полягає у обов'язку виробника (в окремих випадках постачальника чи продавця) продукції відшкодувати шкоду, завдану фізичним та/або юридичним особам, яка завдана внаслідок наявності дефекту в продукції.

Список використаних джерел:

1. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції. Закон від 19.05.2011 № 3390-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 47. – Ст. 531.

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Савицький А.Я.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ: РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ БАГАТОКВАРТИРНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

З весни 2014 року Україна розпочала амбітну програму реформ, спрямовану на стабілізацію своєї економіки та покращення життєдіяльності своїх громадян. Україна та Європейський Союз, спільно визначили програму реформ та уважно стежать за її виконанням. До пріоритетних реформ належать боротьба з корупцією, реформа судової влади, конституційна та виборча реформа, поліпшення ділового клімату та енергоефективності, а також реформа державного управління, включаючи децентралізацію.

Згідно з даними сайту European External Action Service, починаючи з 2014 року, Європейський Союз та Європейські фінансові установи вклади в Україну коштів на суму понад 15 млрд. євро (а саме: гранти та позики на підтримку процесу реформ із умовою наявності постійного прогресу).

План зовнішніх інвестицій Європейського Союзу (EU External Investment Plan; скор. – EIP) – це ключова ініціатива Європейського Союзу, створена для заохочення державних та приватних інвестицій. План зовнішніх інвестицій використовує додаткові інвестиції, пом'якшуючи фінансові ризики за допомогою нового Гарантійного фонду Європейського Союзу (1,5 млрд. євро) та змішуючи гранти ЄС із позиками європейських фінансових установ через Інвестиційну платформу сусідства (Neighbourhood Investment Platform; скор. – NIP).

З 2014 року через Інвестиційну платформу сусідства в Україну було направлено понад 181 млн. євро для підтримки фінансування інфраструктури у таких сферах, як вода та каналізація, енергоефективність, навколишнє середовище та фінансування малого та середнього бізнесу. Також надається підтримка кредитування в місцевій валюті [1].

Відносно нещодавно, а саме 1 вересня 2016 року Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським

Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) [2].

Дана Угода набрала чинності 1 вересня 2017 року і, відповідно, великий масив вітчизняної нормативно-правової бази повинен бути терміново приведений у відповідність до положень Угоди, оскільки граничний термін для внесення відповідних змін складає три роки з дати набрання чинності Угодою. Це стосується і сфери управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків, оскільки великий обсяг послуг з управління та обслуговування будинків надається професійними управителями або управляючими компаніями.

Отже, з аналізу тексту Угоди вбачається наступне: відповідно до статті 415 (Глава 20) Угоди сторони співробітничать з метою забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності між їхніми системами захисту прав споживачів [2]. Зазначена стаття безпосередньо стосується сфери управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків, оскільки управління та обслуговування в багатьох випадках надається професійними управителями або управляючими компаніями.

Так, відповідно до статті 416 Угоди з метою досягнення зазначених цілей таке співробітництво, зокрема, включає:

- а) сприяння обміну інформацією щодо систем захисту прав споживачів;
- с) удосконалення інформації, що надається споживачам;
- е) заохочення розвитку незалежних асоціацій споживачів та контактів між представниками споживачів [2].

Таким чином, професійними управителями або управляючими компаніями необхідно підвищувати рівень сервісу, створювати механізми для захисту прав співвласників багатоквартирних житлових будинків, а державі слід пильнувати та сприяти розвитку здорової конкуренції в даній сфері.

Окрім цього, Україна поступово наближає своє законодавство до *acquis* ЄС відповідно до Додатка XXXIX до цієї Угоди (стаття 417 Угоди) [2]. В Додатку XXXIX зазначено ряд Директив Європейського Парламенту та Ради Європи. Важливе значення має, зокрема, Директива Європейського Парламенту та Ради від 3.12.2001 про загальну безпеку продукції (№ 2001/95/ЄС) [3]. В Додатку XXXIX також прописано застереження, що положення Директиви мають бути впроваджені протягом трьох років з дати набрання чинності Угодою.

Що ж стосується загальних базових положень законодавства Європейського Союзу з питання управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків, відповідно до статті 389 (Глави 14) Угоди Сторони зміцнюють своє співробітництво щодо розвитку інформаційного суспільства на користь приватних осіб і бізнесу [2]. Так, «співробітництво охоплює такі сфери:

а) сприяння широкому доступу, поліпшення безпеки мереж та широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій приватними особами, бізнесом та адміністративними органами шляхом розвитку локальних ресурсів Інтернет і впровадження онлайн-послуг, зокрема електронного бізнесу, електронного уряду, електронної охорони здоров'я і електронного навчання...» [2].

Отже, вбачається, що Сторони будуть сприяти обміну інформацією через мережу Інтернет стосовно шляхів, якості та рівня надання тих чи інших послуг, в тому числі і послуг з управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків.

Крім зазначених в Угоді директив ЄС, слід звернути увагу і на спеціальні директиви, які безпосередньо відносяться до сфери управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків.

Наприклад, згадаємо Директиву 93/76/ЄЕС від 1993 року щодо обмеження викидів вуглекислого газу завдяки покращанню енергетичної характеристики будинків [4, с. 56].

Метою даної Директиви 93/76/ЄЕС є досягнення державами-членами цілі щодо обмеження викидів двоокису вуглецю шляхом підвищення енергоефективності, особливо за допомогою розробки і здійснення програм у наступних сферах:

- енергетична сертифікація будинків;
- виписка рахунків за опалення, кондиціонування повітря і гарячу воду на базі фактичного споживання;
- фінансування третьою стороною з метою інвестування енергоефективних технологій у державному секторі;
- теплова ізоляція нових будинків;
- регулярна перевірка котелень;
- енергетичний аудит підприємств з високим енергоспоживанням [5].

Ще однією директивою в досліджуваній сфері є Директива 2002/91/WE, яка зобов'язує країни-члени ЄС покращити енергетичний стандарт будинків. Директива передбачає:

- впровадження енергетичних свідоцтв у новозбудованих або модернізованих будинках і житлових квартирах, що продаються або винаймаються;

- здійснення періодичного контролю систем опалення;
- здійснення одноразового контролю опалювальних інсталяцій, у яких працюють котли, що перебувають в експлуатації понад 15 років [4, с. 57].

Таким чином, окрім чітко визначених вимог Угоди слід звернути увагу і на загальну тенденцію на зближення вітчизняного і європейського законодавства.

Отже, що стосується загальної тенденції на зближення вітчизняного і європейського законодавства, не в рамках чітких вимог Угоди, то зауважимо, що на відміну від країн Європейського союзу, де управління багатоквартирними житловими будинками самостійно співвласниками зародилось ще століття тому, Україна тільки стала на шлях реформування даної житлової сфери. Саме тому так необхідно детально аналізувати досвід країн Європейського союзу і запроваджувати їх позитивний досвід, одночасно зі зверненням уваги на мінуси та негативні моменти, щоб уникнути таких проблем у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. EU-Ukraine relations – factsheet // European External Action Service (EEAS), 2019. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4081/eu-ukraine-relations-factsheet_en
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Верховна Рада України: Законодавство України, 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Директива Європейського Парламенту та Ради від 3.12.2001 про загальну безпеку продукції (№ 2001/95/ЄС) // Європейський Парламент та Рада, 2001. URL: <http://www.icqce.eu/userfiles/File/directiva%202001%2095%20ec%20gpsd%20ru.pdf>
4. Бригілевич В., Когут Г., Швець В., Шишко В., Щодра О. Реформування системи управління житловою нерухомістю міста: практичний посібник // Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. – 104 с.
5. Правове регулювання сфери енергетики, включаючи ядерну, в європейському союзі та в Україні // Міністерство юстиції України Державний департамент з питань адаптації законодавства, 2006. URL: file:///C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D1%8F/Downloads/19_energy_including%20nuclear_20120516.pdf

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Лісніченко А.С.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Адміністративне право традиційно займає одне з основних місць в правовій системі України. Зазначене є цілком обґрунтованим, оскільки завдяки своєму всеохоплюючому та наскрізному характеру правового регулювання, адміністративно-правові норми поширюють свій регулюючий вплив на широкий спектр правовідносин, що виникають між суб'єктами публічної адміністрації та іншими суб'єктами в процесі здійснення публічного адміністрування з метою задоволення публічного інтересу.

Враховуючи обраний Україною курс на подальший її розвиток як правової, соціальної, людиноцентристської держави, правові аспекти, пов'язані з дослідженням суб'єктів адміністративного права займають важливе місце в працях українських вчених-адміністративістів, оскільки від їх чіткого окреслення залежить ефективність регулювання адміністративних правовідносин між їх учасниками за допомогою адміністративно-правових норм.

Проте незважаючи на наявність значної кількості дефініцій та класифікацій суб'єктів адміністративного права, необґрунтовано мало уваги присвячено правовим аспектам пов'язаним з віднесенням територіальних громад до суб'єктів адміністративного права України.

Відтак з метою дослідження порушеного питання варто розпочати з визначення суб'єктів адміністративного права, яке наводиться в наукових працях українських вчених-адміністративістів.

Зокрема, заслуговує увагу думка професора Берлача А.І. який під суб'єктами адміністративного права розуміє юридичних і фізичних осіб,

які мають правосуб'єктність, тобто можуть потенційно бути учасниками адміністративних правовідносин [2, с. 66].

Також обґрунтоване визначення суб'єктів адміністративного права наведено в академічному курсі адміністративного права України за загальною редакцією професора Авер'янова В.Б. та зводиться до того, що суб'єктами адміністративного права є учасники суспільних відносин, що мають суб'єктивні права та виконують юридичні (суб'єктивні) обов'язки, встановлені адміністративно-правовими нормами. При цьому суб'єкт адміністративного права має лише потенційну здатність вступати у правовідносини, яка є адміністративною правосуб'єктністю [1, с. 183].

Вищевказане дає змогу дійти висновку, що суб'єктами адміністративного права є особа або особи, які маючи передбачені адміністративно-правовими нормами суб'єктивні права і виконуючи встановлені цими нормами юридичні обов'язки, потенційно здатні вступати в адміністративні правовідносини під якими в адміністративно-правовій науці як правило, розуміють врегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини, що виникають між суб'єктами публічної адміністрації та іншими суб'єктами, предметом яких є забезпечення реалізації публічного інтересу.

Іншим важливим правовим аспектом який необхідно проаналізувати є зміст місцевого самоврядування в Україні.

Так частина перша статті 140 Основного Закону України під місцевим самоврядуванням визначає право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [4].

У свою чергу Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (частина друга статті 2) при визначенні місцевого самоврядування, акцентує свою увагу на тому, що це гарантоване державою не тільки право, але й реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Крім того відповідно до встановленого частиною першою статті 73 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» юридичного обов'язку територіальні громади виконують на відповідних територіях акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування прийнятих в межах наданих їм повноважень [3].

Доречно наголосити на тому, що адміністративно-правовий зв'язок територіальних громад та органів місцевого самоврядування не закінчується наявністю кореспондуючих прав та обов'язків, а й обумовлений таким об'єднуючим елементом як адміністративно-територіальна одиниця.

З огляду на те, що здійснення місцевого самоврядування в Україні передбачає необхідність проживання жителів на території населеного пункту або добровільного об'єднання населених пунктів таке проживання сприяє формуванню у них інтересу у тому, щоб питання пов'язані з їх життєдіяльністю вирішувалися органами місцевого самоврядування своєчасно та ефективно. Всі ці інтереси в своїй сукупності формують публічний інтерес, обов'язок щодо забезпечення реалізації якого покладається на органи місцевого самоврядування як на суб'єктів публічної адміністрації.

При цьому необхідно враховувати, що оскільки територіальні громади не можуть існувати поза межами адміністративно-територіальних одиниць (населених пунктів або їх добровільних об'єднань), які є основою для функціонування органів місцевого самоврядування, вони постійно знаходяться з цими органами в тих чи інших суспільних відносинах, врегульованих адміністративно-правовими нормами, у зв'язку чим можна констатувати, що територіальні громади завжди є учасником адміністративних правовідносин з органами місцевого самоврядування (суб'єктами публічної адміністрації), а відтак і суб'єктами адміністративного права України.

Таким чином, територіальні громади як суб'єкти адміністративного права України можна охарактеризувати як сукупність жителів, які постійно проживаючи на території села, селища, міста або їх добровільних об'єднань, відповідно до наданих адміністративно-правовими нормами суб'єктивних прав і на виконання встановлених цими нормами юридичних обов'язків, потенційно здатні вступати в адміністративні правовідносини з органами місцевого самоврядування з метою забезпечення реалізації свого публічного інтересу.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина // Ред. Колегія: Авер'янов В.Б. (голова) та інші. – Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.

2. Берлач А.І. Адміністративне право України: навчальний посібник для дистанційного навчання. – Київ : Університет «Україна», 2005. – 472 с.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Miakota O.V.

Student,

Ternopil National Economic University

TAX POLICE OF UKRAINE IN THE SYSTEM OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF UKRAINE

The problem of ensuring the financial and economic security of our country, which is a component of it, is the observance of tax legislation – one of the most pressing in Ukraine. Today, a number of law enforcement agencies are working to prevent such problems, with the Ukrainian Tax Police occupying an important place.

Actuality of theme. Tax evasion, conducting various types of financially fraudulent fraud and operations against the state fiscal service are all major problems that need to be addressed quickly.

Analysis of recent research and publications. Questions of efficiency of activity, and fight against economic crimes of tax police of Ukraine have repeatedly attracted the attention of such famous scientists as: Ponomaryov O.V., Hutsalenko L.V., Deriy V.A., Shemshenko Y.S., Voronova K.L., Bazhan M.P., Koval F.V., Belenkov R.A., Fokin V.M.

The purpose of this work is to investigate the activities of the Tax Police of Ukraine, its interaction with law enforcement agencies, and prospects for further development.

Presenting main material. Fighting various financial frauds has been troubling our Ukrainian society for more than ten years. In view of this, today there is a body in Ukraine that can prevent this is the Tax Police of Ukraine. This specialized unit consists of certain units for combating tax offenses operating within the respective control bodies, and controls the observance of

tax legislation, performs investigative, criminal-procedural and security functions. The tasks of the tax police are:

- search of persons hiding from the investigation and the court for criminal and other offenses in the sphere of taxation and budgetary sphere;
- prevention of criminal and other offenses in the field of taxation and budgetary sphere, their disclosure, investigation and proceedings in cases of administrative offenses;
- prevention and counteraction of corruption in the controlling bodies and revealing of its facts;
- ensuring the safety of the employees of the supervisory authorities, protecting them from unlawful encroachments related to the performance of their duties [1, p 365].

At the legal level, the activity of the tax police of Ukraine is governed by such legislative acts as: the Constitutions of Ukraine, the Tax Code of Ukraine, the Laws of Ukraine, and other by-laws. Therefore, in accordance with the Tax Code of Ukraine, this body carries out its activities on the basis of powers conferred on it by the legislation of Ukraine, namely:

- Acceptance of allegations of criminal offenses within their competence;
- investigates persons hiding from the investigation and the court for criminal and other offenses in the sphere of taxation and budgetary sphere;
- transmits to the relevant law enforcement authorities materials on the facts of offenses for which the law provides for criminal liability [1, p. 340] .

The activities of the tax police are diverse, including cooperation with law enforcement agencies in order to identify and prosecute perpetrators of a financial or criminal offense. It is often the case that even tax police investigators take on a competency that does not comply with the law, requesting investigative judges to be investigated. According to Article 350 of the Tax Code of Ukraine, the tax police collects, analyzes, summarizes information about tax and budget violations, predicts trends in the development of negative criminal processes related to taxation. It also takes measures to prevent and counteract corruption in the supervisory bodies and to detect corruption, as well as to eliminate the consequences of corruption offenses. Today, this unit works closely with the National Police of Ukraine and other law enforcement agencies and occupies a leading position among them. In particular, this is manifested in the implementation of various measures to arrest the intruders. According to the state statistical reports of 1 SL, maintained by the Prosecutor General's Office of Ukraine, in 2017, law enforcement agencies investigated 9735 criminal proceedings brought to the

ERDF for crimes of the specified category, and in 2018 – 8740, which is almost 1 thousand criminal proceedings [5, p. 67]. How so? Why does the number of open cases decrease annually? After all, the level of the shadow economy in Ukraine is growing steadily, accounting for about 55-60% today, according to various sources? Why do law enforcement not «notice» the economic crisis and the fall in investment attractiveness? All of these and many more questions need answers, but getting them is not an easy thing to do, as often law enforcement agencies themselves are involved in various criminal schemes.

Therefore, given the above, it should be concluded that the tax police is a powerful body that acts to combat economic crime and shadow the economy. However, the results we have today are not sufficient, as we need to start real work aimed at protecting the Ukrainian economy from external and internal encroachments. There are a number of changes to be made to tax law and to empower investigative fiscal authorities to give them access to justice. To do this, you need to have all the necessary bases – both legislative and material. And obligatory – a real opportunity to apply innovative analytical and operational-search mechanisms for exposing offenders who have committed a crime in the field of public finance, as well as conducting pre-trial investigation of all crimes contained in section 7 of the Criminal Code of Ukraine «Crimes in the field of economic activity». Therefore, the activity of the tax police of Ukraine today needs to be changed and improved.

References:

1. Tax Code of Ukraine. – S.: GDP of Notis LLC, 2019. 756 p.
2. The Constitution of Ukraine. – X.: Odyssey LLC, 2008. 48 p.
3. Legal Dictionary / Ed. V.M. Koretsky et al. K., 1983. 871 p.
4. Criminal Procedural Code of Ukraine. – P.: GDP Notis LLC, 2018. 336p.
5. Tax law: [textbook] / V.P. Martyniuk, N.M. Mikhalchuk. – Ternopil: TNEU, 2015. 274 p.

Сокурєнко В.В.
*кандидат юридичних наук,
доцент, здобувач,
Національна академія внутрішніх справ*

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Забезпечення національної безпеки, оборони суверенітету і територіальної цілісності країни є одним з пріоритетних напрямків державної політики, яка досягається з використанням всіх сил, засобів, ресурсів держави. Разом з тим, в її забезпеченні вирішальне значення відведено воєнному потенціалу країни, який формується головним чином в військовому житті суспільства. Забезпечення нашої армії сучасною зброєю викликає сьогодні серйозну заклопотаність. Велика частина воєнного оснащення фізично і морально застаріла, при цьому не компенсується новими закупівлями. Визначення концептуальних засад державної політики в сфері оборони України повинно носити цілеспрямований, навіть виборчий, точковий характер.

Серед важливих проблем, які існують сьогодні у сфері оборони, на нашу думку, можна виділити наступні:

- середній вік передових технологій складає 5-7 років;
- станом на сьогодні, оборонний комплекс не може в повній мірі виконувати повноцінно програму переозброєння в необхідні строки;
- недостатність підготовки кваліфікованих кадрів;
- відсутність сучасних приладів та матеріалів в оборонному комплексі;
- відсутність єдності технологічного ланцюга;
- недостатня фінансова забезпеченість досліджуваної сфери;
- недосконалість нормативно-правової бази та інституційного забезпечення оборонної сфери.

Для більш детального вивчення змісту та особливостей державної політики в сфері оборони, на наш погляд, необхідно звернутися до детального розгляду основних закономірностей та основоположних ідей, які складають підґрунтя оборони як структурного елемента оборонно-промислового комплексу.

Принципи державної політики в сфері оборони мають розгалужену систему, засновану на юридичних властивостях правових актів, якими

вони закріплені. Узагальнення правових принципів цієї сфери за класифікаційними групами дає можливість впорядкувати їх. В той же час існуюча теоретична основа класифікації принципів не має ідентичності поглядів, саме тому набуває ознак розрізненості на невизначеності.

Разом з тим, взявши до уваги теоретичний поділ принципів права, слід сказати, що державна політика в сфері оборони базується на відповідних принципах, основоположними з яких є конституційні.

Так, до конституційних принципів державної політики в сфері оборони, на нашу думку, варто віднести наступні: верховенство права; законність; рівності усіх людей у своїх правах; гуманізм; демократизм; пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів послуг в сфері оборони, що надаються державою, визначення прав та інтересів громадян та кожного громадянина зокрема найвищою соціальною цінністю.

На нашу думку, необхідність в тлумаченні кожного з вище перерахованих принципів не виникає, адже це загально визнані конституційні принципи, які закріплені в Законі, який має найвищу юридичну силу – Конституції України.

Особливості реалізації державної політики в сфері оборони, визначення її цілей та виконання поставлених завдань, правова регламентація напрямків державної політики в сфері оборони базується на інституціональних принципах, які закріплені в законодавчих актах, наприклад, Закони України «Про оборону», «Про організацію оборонного планування» та інші.

Таким чином, державна політика в сфері оборони, на нашу думку, базується на таких інституціональних принципах:

1) масштабності – захисту від небезпек, що виникають при веденні військових дій або внаслідок цих дій, підлягає все населення України, а також іноземні громадяни та особи без громадянства, що перебувають на території країни;

2) організація і ведення оборони є обов'язковою функцією всіх суб'єктів публічної адміністрації, підприємств та організацій незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, обов'язком кожного громадянина України;

3) заходи щодо підготовки до захисту і захист населення, матеріальних і культурних цінностей від небезпек, що виникають при веденні військових дій або внаслідок цих дій, плануються завчасно, здійснюються, по можливості, у мирний час, нарощуються в загрозовий

період і доводяться до необхідних обсягів з початком війни або збройних конфліктів;

4) заходи оборони плануються і реалізуються диференційовано, з урахуванням неоднакової очікуваної інтенсивності і вибіркості інтенсивності і вибіркості впливу можливого супротивника по територіям та об'єктам економіки, а також в залежності від оборонного та економічного значення міст і організацій;

5) оборона організується з урахуванням поділу предметів ведення і повноважень між всіма суб'єктами публічної адміністрації, поєднання централізації в управлінні заходами оборони із збереженням за нижчестоящими рівнями необхідної самостійності.

Основними напрямками державної політики у сфері оборони в сучасних умовах є:

1) забезпечення підготовки сучасної оборони до виконання властивих їй функцій в умовах можливих військових дій будь-якого масштабу і всіх форм можливих збройних конфліктів;

2) забезпечення функціонування оборони за принципом стратегічної мобільності, що передбачає поетапне нарощування заходів оборони по часу і території в залежності від рівня вищих загроз, концентрацію сил і коштів у потрібний час і у потрібному місці, наявність мобільних резервів матеріально-технічних ресурсів для першочергового забезпечення постраждалого населення, а також мобільних технічно оснащених сил, що прикривають території, віднесені до груп з цивільної оборони, і організації, віднесені до категорій з цивільної оборони, а також цілі регіони;

3) у мирний час органи управління, сили і засоби оборони залучаються до захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру;

4) формування нормативної правової бази, що регламентує організацію і ведення оборони, фінансування та матеріально-технічне забезпечення заходів оборони;

5) удосконалення системи публічного адміністрування у сфері оборони, включаючи відновлення на всіх рівнях інституту керівників оборони, створення служб цивільної оборони та органів, спеціально уповноважених на вирішення завдань оборони, вдосконалення та підтримання в готовності пунктів управління, розробку на всіх рівнях планів оборони і мобілізаційних планів економіки щодо заходів оборони;

6) вдосконалення сил і засобів в сфері оборони, включаючи реформування військ оборони, пошуково-рятувальної служби, створення системи моніторингу природних, техногенних і військових загроз і небезпек, забезпечення їх постійної готовності до оперативного реагування та ефективного незначення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

7) створення на центральному, регіональному і місцевому рівнях мобільних угруповань сил цивільного захисту;

8) реконструкція систем оповіщення населення з урахуванням сучасних вимог і технічних можливостей та інші заходи;

9) розвиток прогресивних технологій і доцільного відтворення природно-ресурсного потенціалу країни в сфері оборони.

Аналізуючи загальні засади державної політики в сфері оборони слід зазначити, що у забезпеченні обороноздатності і життєдіяльності держави вона виконує три найважливіші функції:

- оборонну – рішенням проблеми збереження людських ресурсів і військово-економічного потенціалу країни;

- соціальну – забезпеченням захисту та життєдіяльності населення, порятунком і наданням допомоги ураженим та постраждалим;

- економічну – збереженням об'єктів, істотно необхідні стійкого функціонування економіки та виживання населення у воєнний час, захистом матеріальних і культурних цінностей, зниженням небезпеки утворення вторинних вогнищ ураження в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Ильинский И. М. ВЛКСМ в политической системе советского общества / И. М. Ильинский. – М.: Молодая гвардия, 1981. – 239 с.

2. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник / О. М. Бандурка – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 394 с.

3. Кучеренко О. Державна політика: аналіз сучасних політологічних концепцій / О. Кучеренко // Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні : Мат. наук.-практ. конф. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – С. 279-281.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Жуков М.С.

студент,

Науковий керівник: Сидоров Я.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ НЕДІЙСНИМИ ТА НЕУКЛАДЕНИМИ

Характеризуючи правову природу господарських договорів слід зазначити, що однією з підстав припинення зобов'язань є визнання договору недійсним чи розірваним. Проте існує ще і третя категорія – це договори, які визнані такими, що є неукладеними. Специфічна риса цих договорів у господарському праві полягає в тому, що на законодавчому рівні не закріплено визначення даних категорій двосторонніх правочинів. Особливості правової природи недійсних та неукладених договорів розкривається у наукових доктринах господарського права та у судовій практиці, а саме у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України № 11 від 29.05.2013 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» (Далі – Постанова). Правочини, які не відповідають вимогам закону, не породжують будь-яких бажаних сторонам результатів, незалежно від волі сторін та їх вини у вчиненні незаконного правочину є недійсними. Правові наслідки таких правочинів настають лише у формах, передбачених законом, – у вигляді повернення становища сторін у початковий стан (реституції) або в інших [1]. Неукладений же договір, це договір, за яким сторони не досягли згоди з усіх істотних умов, тобто цей договір є таким, що не існує. Специфіка розмежування неукладених від недійсних договорів, особливості настання тих чи інших наслідків, динамічність господарських правовідносин, а також чисельні звернення до Вищого господарського суду України (близько 30% всіх справ, що розглядаються Вищим господарським судом України у сфері договірних відносин, тією чи іншою мірою пов'язані з вищезазначеними питаннями [4]) зумовлює актуальність даної теми.

На сьогоднішній день, існує багато науковців, які займаються питанням розмежування понять недійсний та неукладений договір, зокрема до них відносяться: О.В. Старцев, С.О. Теньков, С.С. Потопальський, С.В. Томчишен, В.С. Мілаш. Проте, не дивлячись на достатню наукову увагу до цього питання, більшість наукових розробок щодо визнання договорів недійсними чи неукладеними потребують доктринального оновлення, зважаючи на специфіку постійних змін та динамічності господарських правовідносин. Також, більшість наукових робіт має цивілістичний характер. Неузгодженим залишається питання аналізу судової практики. Оскільки, більшість науковців аналізують одне джерело судової практики: Постанову Пленуму Вищого господарського суду України, забуваючи при цьому про наявність Постанови Пленуму Верховного суду України. Позитивним моментом достатньої наукової уваги цьому питанню є наявність сформованої термінології та доктринальних підходів до вирішення питання визнання договорів недійсними чи неукладеними.

Метою цієї статті є дослідження розмежування неукладеного від недійсного договору.

Виходячи з мети були поставлені такі цілі:

- визначити поняття неукладений та недійсний господарський договір;
- встановити наслідки, що виникають після визнання договору недійсним чи неукладеним.

Слід мати на увазі, що визнання правочину (господарського договору) недійсним господарським судом є наслідком його вчинення з порушенням закону, а не заходом відповідальності сторін. Тому для такого визнання, як правило, не має значення, чи усвідомлювали (або повинні були усвідомлювати) сторони протиправність своєї поведінки під час вчинення правочину; винятки з цього правила можливі, якщо вони випливають із закону.

Стаття 215 Цивільного кодексу України (Далі – ЦК) зазначає, що підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу. Стаття 203 Цивільного кодексу України встановлює наступні вимоги: 1. Зміст правочину не може суперечити Цивільному Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. 2. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати

необхідний обсяг цивільної дієздатності. 3. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. 4. Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом. 5. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. 6. Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей. Виходячи зі статті 203 ЦКУ правочин, вчинений не у належній формі не є підставою для його визнання недійсним.

Окрім цього стаття 215 ЦКУ виокремлює 2 види недійсних договорів, а саме: оспорювані та нікчемні. Відмінність полягає в тому, що нікчемний правочин є недійсним, а оспорюваний – може бути визнаний судом недійсним. За змістом частини другої статті 215 ЦК України нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, є недійсним незалежно від наявності чи відсутності відповідного рішення суду. Однак це не виключає можливості подання та задоволення позову про визнання нікчемного правочину (господарського договору) недійсним [2].

До нікчемних господарських договорів відносяться: порушує порядок або суперечить інтересам держави чи суспільства.

До оспорюваних господарських договорів відносяться: укладений особою в той момент, коли особа не могла усвідомлювати та керувати своїми діями; договори, які юридична особа не могла вчиняти; вчинений під впливом помилки, обману, насильства, внаслідок зло навмисної домовленості представника однієї сторони з іншою, під впливом тяжкої обставини; фіктивний та удаваний правочин.

Пункт 2.5.2 Постанови зазначає, що сторони нікчемного правочину не зобов'язані виконувати його умови (навіть якщо суд не визнавав його недійсним). Поряд з тим законом не виключається можливість вирішення судом спорів, пов'язаних з визнанням нікчемних правочинів дійсними, у випадках, встановлених законом (частина друга статті 218, частина друга статті 220 ЦК України). Отже, як зазначалося раніше, недодержання вимоги щодо форми договору не є одностайною підставою визнання його недійсним [2]. При цьому момент недійсності, згідно з ч.1 ст. 236 ЦК України такого договору є моментом його вчинення. Ч. 3 ст. 207 Господарського кодексу України (Далі – ГК) також визначає момент недійсності моментом виникнення зобов'язання [3]. Не може бути визнаний недійсним правочин, який не вчинено (договір, який не укладено).

Пункт 2.6 Постанови звертає увагу на те, що не вважаються вчиненими правочини (укладеними господарські договори), в яких (за якими): відсутні передбачені законом умови, необхідні для їх укладення (не досягнуто згоди за всіма істотними для даного правочину умовами – предмет, ціна строк); не отримано акцепт стороною, що направила оферту; не передано майно, якщо відповідно до законодавства необхідна його передача; не здійснено державну реєстрацію або нотаріальне посвідчення, необхідні для його вчинення, тощо. Встановивши відповідні обставини, господарський суд відмовляє в задоволенні позовних вимог як про визнання правочину недійсним, так і про застосування наслідків недійсності правочину (реституція). Цікавим в цьому питанні є те, що ч. 8 ст. 182 ГК України зазначає: якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо виконання неукладеного договору, правові наслідки таких дій визначаються нормами ЦК України, хоча сам Цивільний кодекс не встановлює ні підстави та порядок визнання договору неукладеним, ні його наслідки. Проте, якщо сторони не уклали договір, але вже зробили певні юридичні дії, направлені на його виконання, єдиним правильним рішенням для сторони, яка таки позбулася певної кількості благ, є застосування інституту придбання майна без достатньої правової підстави, норми якого закріплені у Главі 83 ЦК України. Так, згідно зі ст. 1212 цивільного кодексу сторона, що одержала майно без правової підстави, також повинна повернути його в натурі, а у разі неможливості – відшкодувати його вартість, яка визначається судом на момент розгляду спору про його повернення [2].

Визначення договору як неукладеного може мати місце на стадії укладення договору, а не за наслідками виконання його сторонами [1].

Частиною третьою статті 207 ГК України передбачена можливість припинення господарського зобов'язання лише на майбутнє [1]. Отже, якщо зі змісту господарського договору випливає, що зобов'язання за цим договором може бути припинено лише на майбутнє, оскільки неможливо повернути усе одержане за ним (наприклад, вже здійснене користування за договором майнового найму (оренди), користування електроенергією, спожиті послуги, зберігання, здійснене за відповідним договором, тощо), то господарський суд одночасно з визнанням господарського договору недійсним (за наявності підстав для цього) зазначає в резолютивній частині рішення, що зобов'язання за договором припиняється лише на майбутнє [3].

Згідно з пунктом 2.11 Постанови за загальним правилом статті 217 ЦК України правочин не може бути визнаний недійсним, якщо законіві не відповідають лише окремі його частини і обставини справи свідчать про те, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної його частини. У такому разі господарський суд може визнати недійсною частину правочину [1].

Таким чином, проаналізувавши усе вищезазначене, існує відмінність між неукладеним та недійсним господарським договором. Неукладеним є такий договір, за істотними умовами якого сторони не дійшли згоди, а як наслідок такого договору, з юридичної точки зору, не існує. Визнання ж договору недійсним спричиняє настання певних наслідків – реституція. В цілому аналіз судової практики дає підстави для виділення спільних ознак неукладеного та нікчемного договору, до яких слід віднести: 1) не породжують визначені договором наслідки; 2) не потребують визнання договору нікчемним або неукладеним в судовому порядку; 3) при вирішенні спору враховуються судом як елемент фактичних обставин не залежно від наявності відповідної вимоги сторін; 4) для повернення виконаного за такими договорами можуть застосовуватися норми, що регулюють зобов'язання із набуття і збереження майна без достатньої правової підстави. Схожих рис також має настання наслідків, у разі вчинення стороною фактичних дій щодо виконання договору, який визнано неукладеним та наслідків недійсного договору. З метою усунення колізій, існуючих як у ГК так і у ЦК України, вважаємо за необхідне, законодавчо закріпити підстави визнання договору неукладеним та чітко встановити наслідки що настають, у разі визнання договору неукладеним.

Не дивлячись на те, що існує ряд певних спільних ознак між неукладеним та недійсним господарським договором відносити неукладений договір до одного з різновидів недійсного вважаємо неправильним. Оскільки, якщо нікчемний та оспорюваний правочин мають однакову правову природу, а саме укладання договору з порушеннями норм законодавства, то недійсний і неукладений правочин мають різну юридичну природу, тому що на відміну від недійсного, неукладеним є такий договір, укладання якого не відбулось.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними від 29.05.2013 № 11 // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 4. – Ст. 22.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради – 2003. – № 40. – Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради – 2003. – № 18. – Ст. 144.
4. Теньков С. О. «Визнання договорів неукладеними за новими Цивільним і Господарським кодексами України (Огляд судової практики) / «Вісник податкової служби України», лютий 2005 р. – № 7. – С. 56.

Преор Є.В.

студентка,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Останнім часом наша держава проводить активну нормотворчу роботу у сфері охорони життя і здоров'я громадян, намагаючись гармонізувати українське законодавство та поліпшити нормативно-правове регулювання харчової промисловості.

Тема є актуальною так як у перехідний період становлення ринкової економіки України галуззю, що найбільш динамічно розвивається, є харчова промисловість. Застаріла нормативна база, яка потребує повного оновлення та розроблення нових нормативів з урахуванням науково-технічного розвитку харчових підприємств, розробці нових продуктів харчування, які істотно відрізняються від традиційних і мають широку сферу застосування. У зв'язку з цим проблема державного регулювання розвитку харчової промисловості стала ключовою з погляду створення сприятливого інвестиційного клімату агропромислового виробництва, а також забезпечення ефективності функціонування капіталу в країні.

Аспекти державного регулювання харчової промисловості в цілому досліджувались у працях таких науковців, як: В. Галанець, Н. Кіданова, М. Корецький, О. Лебединська. Дослідження теоретичних основ та

практичного застосування різних систем регулювання харчової промисловості досліджували: Л. Анічина, Г. Андрусенка, П. Борщевського, В. Гейця, Л. Дейнеко, Д. Крисанова, І. Лукінова, П. Макаренка, П. Саблука, О. Скидана, В. Трегобчука, В. Юрчишина та ін. [3].

Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі аспекти проблеми державного регулювання розвитку харчової промисловості залишились невирішеними. Так, потребують уточнення цілі державного регулювання розвитку харчової промисловості. Не ліквідовано недоліки в законодавчій базі та діяльності органів державної влади, що гальмують розвиток харчової промисловості.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку харчової промисловості України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти формування механізмів державного регулювання розвитку харчової промисловості України.

Метою статті є дослідження правових засад забезпечення безпечності та якості харчових продуктів у харчовій промисловості України.

Сьогодні можливості контролюючих державних органів непорівнянні з масштабами ринку. Сертифікати, які видають товаровиробникам на продукцію, слугують лише «перепусткою» на ринок, а в подальшому ніхто не перешкоджає підприємцю змінити з тих чи інших міркувань умови виготовлення, зберігання, транспортування, продажу, тобто відійти від існуючих технічних регламентів на продукт чи товар [4]. Створення ринку харчової продукції, стан захищеності і впевненості споживача у безпечності та якості продукції будуть залежать від того, наскільки виконуються норми законодавчого забезпечення. Основні Законів, таких як Закони України «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про молоко та молочні продукти», та інших на всіх рівнях. Пропонується розглядати державне регулювання харчовою промисловістю як сукупність законодавчих актів, принципів, методів, регуляторів діяльності органів усіх гілок державної влади з вироблення й реалізації управлінських рішень для здійснення регулюючих, організуючих і координуючих впливів на комплекс агропромислового виробництва з метою забезпечення потреби у продуктах харчування, питній воді в обсязі, якості, асортименті, доступності в будь-який час і суворій відповідності санітарно-

гігієнічним нормам і стандартам, необхідних і достатніх для повноцінного фізичного, психічного і соціального благополуччя кожного громадянина країни, згідно з його індивідуальними фізіологічними потребами [3; 4]. Україна як і більшість країн світу не може забезпечити світовий стандарт суверенітету споживача, що означає виробляти харчові продукти в таких кількостях, що є необхідними для максимально задоволення його нестатків. На сьогодні є актуальним головний обов'язок держави закріплений у ст. 3 Конституції України яка проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Окрім цього, ще однією конституційною гарантією громадян України на забезпечення їх життя і здоров'я є ч. 2 ст. 50 Конституції, яка кожному гарантує право вільного доступу до інформації про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її отримання. У зв'язку з цим, діяльність держави по забезпеченню безпечності та якості харчових продуктів з метою забезпечення життєдіяльності та здоров'я громадян, слід вважати її функцією [4]. Правове забезпечення безпечності та якості харчових продуктів найбільш повно визначено у Законі України від 23.12.1997 р. в редакції від 11.08.2013, підстава 406-18. «Про безпечність та якість харчових продуктів» з практично щорічними, змінами і доповненнями (надалі – Закон). Цей Закон регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями та споживачами харчових продуктів, що виробляються, знаходяться в обігу імпортуються і експортуються [1]. Харчовим продуктом (їжею), згідно з цим Законом (ст. 1) є: будь-яка речовина або продукт (сирий, включаючи сільськогосподарську продукцію, необроблений, напівоброблений або оброблений), призначений для споживання людиною. Виробниками харчових продуктів, відповідно до наказу Головного державного санітарного лікаря України Державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України (надалі – МОЗ) від 28.12.2007 р. № 43, затверджений є: фізична або юридична особа (її філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, представництва), що здійснює господарську діяльність з виробництва харчових продуктів, у тому числі для спеціального дієтичного споживання, харчових добавок, ароматизаторів, дієтичних добавок, допоміжних матеріалів для переробки та допоміжних засобів з матеріалів для виробництва з метою введення їх в обіг, а також обіг [4]. Відповідно до ст. 4 Закону державне забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і метою захисту

життя і здоров'я населення від шкідливих факторів, які можуть бути присутніми у харчових продуктах здійснюються шляхом: встановлення обов'язкових параметрів безпеки для харчових продуктів; встановлення мінімальних специфікацій продуктів у технічних регламентах; встановлення санітарних заходів і ветеринарно-санітарних вимог. Забороняється реклама харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок без попереднього погодження її тексту з МОЗ. Особам, які займаються відповідно до ст. 20 Закону діяльністю з виробництва або введення в обіг харчових продуктів, забороняється виробляти та/або вводити в обіг небезпечні, непридатні до споживання або неправильно марковані харчові продукти. З метою забезпечення безпеки харчових продуктів, вироблених в Україні, також забороняється: використання харчових добавок, які не зареєстровані для використання в Україні. Встановлені, підвищені вимоги щодо державної реєстрації харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок. Відповідно до ст. 40 Закону, забороняється імпорт харчових продуктів, які є небезпечними, непридатними до споживання, неправильно маркованими або такими, що не відповідають технічним регламентам або санітарним заходам. Харчові продукти у вантажі, які визнані небезпечними, непридатними до споживання, неправильно маркованими або такими, що в інший спосіб не відповідають технічним регламентам або санітарним заходам, не допускаються до ввезення для споживання людиною (надалі – забраковані харчові продукти). Інші підлягають поверненню [4].

Отже, господарська діяльність підприємств харчової промисловості забезпечується відповідним законодавством, які в цілому регулюють їх розвиток за такими напрямками: впровадження у виробництво прогресивних технологій; вживання заходів щодо підвищення конкурентоспроможності харчових продуктів; створення ринку сучасного вітчизняного технологічного устаткування; забезпечення виробництва якісної конкурентоспроможної харчової продукції з урахуванням міжнародних стандартів. Для покращання державного регулювання розвитку харчової промисловості України пропонується:

- 1) розробити та прийняти нормативно-правові акти, які відповідали нинішнім тенденціям у розробках нової харчової продукції з урахуванням науково-технічного прогресу у сфері харчових технологій;
- 2) прискорити розробку технічних регламентів та стандартів,

гармонізованих з вимогами Європейського Союзу та іншими країнами, які є економічними партнерами, зокрема активізувати контроль за введенням нових стандартів на харчові продукти з урахуванням нових розробок у харчовій сфері; 3) створення координаційного органу з питань безпеки харчових продуктів (можливо, на базі Національної Комісії з Кодексу Аліментаріус, або включивши її); 4) створення базовий закон, що охоплює ключові принципи, створення координаційного органу, розподіл функцій та повноважень, і передбачає можливості для підзаконних актів. Текст поточного законопроекту може використовуватися як основа для реалізаційних законодавчих положень, проекти яких розроблятимуться паралельно.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 19 – С. 79.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 20-21. – С. 712.
3. Кравченко Т.А. Роль державного управління в забезпеченні якості харчових продуктів // Вісник НАДУ. – 2011. – № 2. – С. 206-209.
4. Смолин Г.В. / Господарське право України. Особлива частина [Електронний ресурс]: навчальний посібник / Смолин Г.В. – Л., 2010.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Березанська О.О.

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО РОБОТИ З КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Виникнення, розвиток і впровадження криміналістичних знань в Україні безпосередньо пов'язані з науковою та практичною діяльністю науково-дослідних інститутів Міністерства юстиції України, кафедр криміналістики Київського, Одеського університетів, Харківського юридичного інституту, а також діяльністю експертно-криміналістичних підрозділів Міністерства внутрішніх справ (МВС) України [3, с. 12].

Обсяги інформації в сучасному суспільстві настільки великі, що ефективність звичайних шляхів пошуку, передачі та її обробки стає дедалі нижчою. З появою нових технічних засобів можливості роботи з інформацією якісно змінилися і значно розширилися. Дану проблему дозволяють вирішувати сучасні потужні комп'ютери і засоби зв'язку. У науковій літературі термін «нові інформаційні технології» окреслюється як «сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, обробки, передачі і представлення інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості в управлінні технічними і соціальними проблемами» [4, с. 5].

Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, різних електронних пристроїв), і в зв'язку з цим, поява нових технологій обробки, передачі, одержання і збереження інформації відкриває нові можливості їхнього застосування в процесі розслідування злочинів. Великою проблемою є неповноцінна та вузька підготовка кадрів для роботи з новітніми комп'ютерними

технологіями, адже це кропітка робота з різними видами баз даних та пошукових систем.

Основна соціальна функція вузу – підготовка людини до повноцінної життєдіяльності. Щоб випускник знайшов своє місце в інформаційному суспільстві, він повинен володіти новими інформаційними технологіями, навичками використання комп'ютера як інструмента повсякденної діяльності, в тому числі – інструмента, що допоможе у розслідуванні злочинів. Прищеплюванням знань і навичок використання таких технологій у вузах системи МВС займається кафедра інформаційних технологій, але це можна і потрібно використовувати і в криміналістичному навчанні. З урахуванням задач криміналістичної підготовки слідчих, дані технології повинні бути наповнені предметним змістом у відношенні професійної діяльності і процесу навчання.

Крім вивчення слідчими основних юридичних дисциплін профілюючі знання, вміння та навички можуть бути набуті ними через впровадження нових спеціалізованих дисциплін за такою орієнтовною тематикою, як методика розкриття, розслідування та попередження злочинів інформаційній, комп'ютерній та комунікаційній сфері.

Йдеться про те, що широке розповсюдження комп'ютерних технологій, їх масове використання у різних галузях, в тому числі зі злочинними намірами, створює об'єктивну основу для отримання цінної оперативної інформації, документування злочинних дій певних осіб шляхом прихованого контролю комп'ютерних масивів інформації, повідомлень, що передаються комп'ютерними мережами. Серед оперативно-розшукових заходів особливе місце сьогодні посідають заходи скритого отримання комп'ютерної інформації. Відповідно до чинного законодавства України і відомчих нормативних актів такі дії можуть здійснюватися в рамках проведення відповідних оперативно-технічних заходів.

Однак, з урахуванням специфіки об'єктів, засобів і методів дослідження – це досить складний інструмент ОРД, що вимагає спеціальної підготовки оперативних працівників. Зокрема, вони повинні володіти правовими та організаційними основами проведення зазначених дій, своїми правами щодо зміни чи знищення при цьому комп'ютерної інформації, знати вимоги кримінально-процесуального законодавства щодо процедур отримання та використання цієї інформації в ході проведення окремих слідчих дій. Крім того, треба бути обізнаними з порядком оформлення завдань і одержання судових рішень на

проведення ОРД такого виду, подання їх результатів органу дізнання, слідчому, прокурору чи суду [5, с. 3].

Потребують окремого розгляду питання, пов'язані із засобами, а також тактикою прихованого отримання інформації із захищених комп'ютерних систем. Тому особа, яка досліджує комп'ютер, повинна орієнтуватися стосовно уразливих місць типових механізмів захисту і можливих недоліків в організації їх використання, володіти методикою подолання механізмів парольного захисту, вміти застосовувати засоби і прийоми подолання захисних функцій BIOS, прихованого контролю вмісту екранів відеомоніторів, даних клавіатури й інших периферійних пристроїв ПК, бути обізнаною з порядком оформлення результатів проведення оперативно-технічних заходів.

Крім того, треба знати основи архітектури і функціонування локальних та глобальних комп'ютерних мереж, види мережних протоколів, операційних систем, особливості мережних захисних механізмів, засоби й прийоми дослідження топології та логічної структури мережі: сканування мережних адрес і портів, моніторингу інформаційних потоків, а також вміти виявляти інформаційні ресурси, що представляють оперативний інтерес у відкритих джерелах глобальної мережі Інтернет – у групах новин, на Web-сторінках і серверах, володіти основними методами подолання систем захисту комп'ютерних мереж, знати особливості зняття інформації з технічних каналів зв'язку в локальних і глобальних комп'ютерних мережах.

Особа, що досліджує комп'ютер, також повинна володіти методикою оперативно-технічного супроводження розкриття злочинів у сфері комп'ютерної інформації, знати уразливі місця комп'ютерної системи, методи і засоби несанкціонованого доступу, проблеми розслідування і розкриття злочинів у сфері комп'ютерної інформації, ознаки і засоби виявлення фактів несанкціонованого проникнення в систему, засоби і методи моніторингу та систем оповіщення про факти вторгнення, тактичні прийоми застосування програмних і апаратних пасток, відслідковування і документування дій правопорушника, тактичні прийоми утримання мережного з'єднання з правопорушником, методику застосування спеціальної техніки для документування фактів учинення злочинів у сфері комп'ютерної інформації.

Міжнародна практика роботи правоохоронних органів свідчить, що хороші показники розкриття та розслідування злочинів досягаються, насамперед, за рахунок високої технічної оснащеності підрозділів.

Практика боротьби зі злочинністю переконливо свідчить про істотну, а в багатьох випадках виняткову потребу застосування комп'ютерних інформаційних систем і технологій у роботі правоохоронних органів. Вони можуть служити для здійснення інформаційної підтримки в розкритті, розслідуванні, виявленні і попередженні злочинів, встановленні і розшуку злочинців, надавати багатоцільову статистичну, аналітичну і довідкову інформацію, служити інструментом багатьох експертно-криміналістичних програм. Вони також можуть бути ефективним засобом розслідування, виявлення і попередження окремих видів злочинів (особливо – злочинів у сфері інформаційних технологій, низки злочинів у сфері економіки і т.д.). Відповідно, знання і навички використання цих засобів повинні засвоюватися під час підготовки у вузі. Швидке і масове проникнення інформаційних технологій в усі прошки суспільства, впливає не тільки на законослухняних громадян. Дані переваги (поширеність, інформаційні і технологічні можливості) усе активніше використовуються злочинцями для вчинення нових видів злочинів, удосконалення відомих, для інформаційного «забезпечення» злочинної діяльності і т.д.

За оцінками експертів Міжнародної торгової палати, число злочинів, вчинених за допомогою комп'ютерних технологій зростає прямо пропорційно збільшенню числа користувачів цих технологій. А глобальна, практично ніким не контрольована, система Інтернет стала тією сферою, де злочинність росте найбільш швидкими темпами на планеті [6, с. 173].

Поява таких специфічних проблем, що раніше не стояли так гостро для правоохоронних органів, спричиняє цілий ряд задач комплексного характеру, вирішуваних за допомогою реформування, удосконалення діяльності, організації спеціальних структур, змін у системі підготовки кадрів, у тому числі – у системі криміналістичної підготовки слідчих.

Незважаючи на існуючі проблеми, даний напрямок продовжує розвиватися. Нормативно-правову базу такої роботи складають Закони України «Про національну програму інформатизації» [1] і «Про Концепцію національної програми інформатизації України» [2], а також «Концепція розвитку системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України на 2001–2005 роки» і «Програма комп'ютерного інформаційного забезпечення установ МВС України». Практично в усіх відомствах юридичного профілю розроблені і прийняті концепції і програми інформатизації. Такі документи існують у

Міністерстві юстиції України, Генеральній прокуратурі, МВС, Конституційному Суді, Верховному Суді, Вищому Арбітражному Суді.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 181.
2. Закон України «Про Концепцію національної програми інформатизації України» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 182.
3. Біленчук П.Д. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / К82 П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
4. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / М.И. Жалдак – М., 1989. – 48 с.
5. Хахановський В.Г. Організація підготовки фахівців по боротьбі зі злочинністю у сфері високих технологій / В.Г. Хахановський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 201–204.
6. Снігерьев О.П., Волкова Н.Л. До проблеми підготовки фахівців у галузі протидії комп'ютерній злочинності // Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції: Тези доп. Міжнар. наук. – практик. конференції. Ч. II – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – С. 173-177.

Жеребак В.С.

*завідувач відділу біологічних досліджень та обліку,
Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ

Одне з найважливіших наукових досягнень у галузі криміналістичної ідентифікації останніх трьох десятиліть полягає в розробленні А. Джеффрісом та впровадженні в середині 80-х р.р. ХХ ст. у практику розкриття й розслідування злочинів методів дослідження дезоксирибонуклеїнової кислоти (далі – ДНК). І. Перепечина справедливо вказує, що «це незрівнянно розширило можливості

генетичної ідентифікації людини, перевівши завдання індивідуалізації зі сфери теоретичних абстракцій у реалії криміналістичної практики [1, с. 284-285]. Значних успіхів у цій галузі досягнуто перш за все завдяки використанню молекулярної біології. Багато з помітних досягнень, які ми бачимо зараз у криміналістиці та біологічних науках, залежать від знань про структуру ДНК та геном людини.

Молекула ДНК зберігає притаманну їй індивідуальну специфічність, в будь-якій клітині організму, що містить ядро (є однаковою лише в монозиготних близнюків за умови відсутності мутацій) і незмінна протягом усього життя людини. Тому при проведенні ДНК-аналізу можна встановити певну кількість ознак, що дозволяють із високим ступенем вірогідності (99,9 %) встановити походження біологічних слідів людини від конкретної особи, а також біологічну спорідненість. Крім цього, метод ДНК-аналізу дозволяє встановлювати статеву належність об'єктів, що досліджуються.

На сьогоднішній день молекулярно-генетична ідентифікація являє собою принципово новий тип наукового знання, що відкриває надійні перспективи для вирішення ідентифікаційних задач у кримінальному процесі та розвитку доказової бази, і має низку переваг перед традиційними серологічними методами дослідження біологічних слідів людини, а саме:

- наявність молекули ДНК в кожній клітині організму людини, що містить ядро;
- підвищена стійкість структури молекули ДНК до дії фізико-хімічних чинників навколишнього середовища;
- відсутність впливу предмета-носія;
- можливість встановлення факту змішування біологічного матеріалу від двох та більше осіб;
- можливість дослідження мікрослідів;
- можливість диференціації змішаних слідів (наприклад, сперми та епітеліальних клітин потерпілої у розслідуванні злочинів при згвалтуваннях);
- високий ступінь ймовірності висновків щодо належності слідів певній особі;
- надійність і наочність висновку експерта при розгляді в суді.

Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження може бути ДНК, отримана з крові, виділень (сперми, букального та іншого епітелію тощо), волосся (при наявності в ньому волосяної цибулини з піхвовими

оболонками), а також з фрагментів органів і тканин організму людини. Зрізане волосся, сеча та піт непридатні для дослідження даними методами, тому що не містять клітин з ядерною ДНК.

За допомогою сучасних наборів реагентів, можливе виділення ДНК з різних органів та тканин (кісток) людського організму (наприклад при виявленні розчленованих, скелетованих або обвуглених трупів), що дозволяє на даний час встановлювати генетичні ознаки кісток в 95% випадків.

На сьогоднішній день в Експертній службі МВС України апробована методика, що дозволяє при виявленні 2-5 та більше папілярних ліній, на яких не відобразилося окремих ознак, дослідити наявність епітеліальних клітин та встановити їх ДНК профіль [2, с. 45]. Цей метод дослідження дозволяє встановлювати ДНК-профіль слідів пальців рук після обробки об'єктів-слідоносіїв певними дактилоскопічними порошками (форсуночною сажею та окисом цинку, а також розчином чотирьохокису рутенію та ін.).

При проведенні судової молекулярно-генетичної експертизи широко використовують метод ДНК, заснований на вивченні індивідуалізуючих властивостей поліморфних локусів ДНК. Так, одним із напрямків використання аналізу поліморфізму мікросателітних послідовностей є вирішення питання щодо спірного походження дітей. Як правило, воно призначається у цивільних справах. Проте в експертній практиці зустрічаються випадки, коли необхідність визначення можливості походження дитини від конкретної особи виникає у зв'язку із злочинами.

До найбільш типових можна віднести такі ситуації:

- встановлення батьківства у випадках згвалтування, яке спричинило вагітність потерпілої (з наступними пологами або передчасним перериванням вагітності);
- встановлення материнства в експертизах у справах дітовбивства;
- визначення можливості походження дитини від конкретних осіб у випадку підміни, крадіжки дітей незалежно від часу скоєння злочину.

Необхідно відмітити, що поряд з традиційним методом дослідження ядерної ДНК також проводяться дослідження мітохондріальної ДНК, яка дозволяє вирішити завдання молекулярно-генетичної експертизи щодо встановлення біологічної спорідненості. Цінність даного методу полягає у його ефективності при дослідженні малої кількості деградованої ДНК, виділень та сильно пошкоджених об'єктів, дослідження яких традиційними методами є неможливим. Властивості мітохондріальної

ДНК дозволяють вирішувати питання родинної спорідненості, наприклад, між братом та сестрою, бабусею, рідними по материнській лінії. Такі дослідження ще з 2015 року проводять у відділі біологічних досліджень ДНДЕКЦ МВС України із застосуванням приладу, який дозволяє секвенувати (розділяти) повний мітохондріальний геном людини.

Чоловічий та жіночий каріотиби людини відрізняються між собою статевими хромосомами. Оскільки чоловічий каріотип людини має свою унікальну статеву Y-хромосому зі своїм індивідуальним набором алелів, то молекулярно-генетичне дослідження цієї хромосоми проводять для встановлення спорідненості по чоловічій лінії. Також типування Y-хромосоми може бути використане для специфічного типування «чоловічого» компоненту в «змішаних» слідах (наприклад при згвалтуваннях).

Індивідуальність і стійкість генетичних характеристик кожної особи сприяють не тільки подальшому розвитку методик ідентифікаційних досліджень, але і вирішенню інших завдань криміналістики та кримінально-процесуальної практики. Вони дозволяють удосконалювати практику криміналістичної реєстрації, узявши за основу принципи встановлення ДНК-профілів слідів, зразків осіб та розробки криміналістичних обліків.

Крім того, КПК України (ст. 69) регламентує, що експерт зобов'язаний забезпечити збереження об'єкта експертизи. У зв'язку із вказаним постає питання формування архіву ДНК-досліджень. ДНК-архів необхідний, перш за все, для проведення повторної експертизи надісланих для аналізу біологічних зразків. Особливої актуальності набуває архівування біологічного матеріалу у випадках кримінальних злочинів.

З метою підвищення ефективності використання результатів судової молекулярно-генетичної експертизи керівництвом МВС України та Генеральної прокуратури України в 2000 році було прийнято рішення про формування в ДНДЕКЦ МВС України криміналістичного банку даних результатів ДНК-аналізу за нерозкритими злочинами на статевому ґрунті (вбивства із згвалтуванням). На сьогодні в ДНДЕКЦ МВС України функціонує банк даних результатів ДНК-аналізу біоматеріалу, вилученого з місць нерозкритих злочинів, зразків підозрюваних/обвинувачених, а також біологічних зразків невстановлених тіл

загиблих, безвісти зниклих осіб та їх родичів з метою подальшої перевірки в автоматичному режимі та ідентифікації особи.

Автоматизований облік генетичних ознак людини призначений для:

- встановлення осіб, які залишили біологічні сліди, що вилучені за фактами вчинення нерозкритих злочинів;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів біологічного походження при вчиненні різних злочинів;
- ідентифікації невпізнаних трупів;
- розшуку безвісти зниклих осіб.

Оперативно-пошукові колекції формуються з ДНК-профілів:

- осіб, які підозрюються або звинувачуються в учиненні злочинів, узятих під варту, засуджених у випадку їх добровільної згоди;
- біологічних слідів, вилучених при оглядах місць події, у тому числі за фактами безвісного зникнення осіб, проведення інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- невпізнаних трупів;
- родичів безвісти зниклих осіб.

Молекулярно-генетичний аналіз ДНК – лише один з етапів ідентифікації, і для винесення остаточного результату необхідний статистичний аналіз одержаних даних, особливо важливий при збігу генотипів злочинця і підозрюваного, адже в цьому випадку йдеться деколи про людське життя. Для ймовірно-статистичної оцінки результатів ідентифікаційної значимості сукупності встановлених генетичних ознак необхідні величини частот їх зустрічаємості. На сьогодні саме цей метод дослідження є одним із найбільш перспективних напрямків розвитку судових експертиз, а його результати є достатньо надійним доказом причетності до злочину конкретної особи. Завдяки своїм унікальним можливостям молекулярно-генетичний аналіз ДНК став потужним інструментом у розслідуванні кримінальних проваджень.

Таким чином, ефективність позитивного вирішення кожного кримінального провадження по боротьбі зі злочинністю як на побутовому, так і на загальнодержавному рівні залежать від результативності роботи правоохоронних органів, підвищити яку можливо лише за умов постійної взаємодії та координації зусиль оперативних, слідчих підрозділів і експертної служби МВС України. Міжнародне співробітництво щодо обміну ДНК-профілями між європейськими країнами дозволить удосконалити міжнародне поліцейське співробітництво.

Список використаних джерел:

1. Перепечина И. ДНК-идентификация как новая отрасль криминалистической техники в контексте криминалистической дидактики. *Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика XI*: сб. науч. статей, г. Вильнюс, 2015. С. 284-292.
2. Петричук С.В. Особливості призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи. *Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів* : матеріали кругл. столу, м. Київ, 25 лютого 2015 р. Київ, 2015. С. 45-48.

Караченцева Є.В.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Метою здійснення комунікації на етапі досудового слідства є отримання інформації, яка необхідна для розслідування справи, зокрема, з таких джерел, як допит свідків і допит підозрюваних у скоєнні злочину. Проблемним у юридичній науці залишається наявність мовленнєвого впливу та мовленнєвої маніпуляції за допомогою лінгвістичних та мовленнєвих засобів з боку органів дізнання та досудового слідства на показання свідків, підозрюваних потерпілих на стадії досудового розгляду справи.

Для висвітлення проблеми були досліджені роботи таких науковців: Л.В. Павліченко, О.М. Гончарової, Ю.В. Щипіцина, О.В. Оленюк, Т.В. Стасюк, В.В. Фунікової, А.С. Токарської, В. Пушкаш та інших.

Комунікативні відносини та етапі досудового розслідування передбачають можливість отримати якомога більше інформації від опитуваного про скоєний злочин або навіть, за можливості, примусити підозрюваного зробити зізнання у скоєнні злочину, встановити, чи є інформація, яку повідомляє опитуваний, правдивою, і в разі, коли повідомлена інформація не видається правдивою, сприяти тому, щоб опитуваний почав говорити правду [1, с. 152].

Яскравим проявом таких слідчих дій є використання під час допиту навідних запитань та застосування психологічного примусу за

допомогою мовленнєвого впливу та маніпуляції. О.М Гончарова вказує на сучасну проблему використання красномовства для здійснення маніпуляції «оратори намагаються максимально експлуатувати емоції і почуття слухачів для досягнення своєї мети» [2, с. 36].

Як зазначає Ю.В. Щипіцина, маніпуляція – це різновид прихованого мовленнєвого впливу, спрямоване до досягнення власної мети суб'єкта впливу, яка не збігається із намірами і суперечать бажанням та інтересам об'єкта впливу [3, с. 386].

Та О.В. Оленюк говорить про те, що поняття мовленнєвий вплив та маніпуляцію слід розмежовувати. Під час здійснення мовленнєвого впливу адресат завжди свідомий меті адресанта, тоді як маніпуляція – це свідомий вплив на людину з метою підштовхнути її зробити щось (повідомити інформацію), всупереч своєму власному бажанню, думці, початковому намірі [4, с. 237].

Т.В. Стасюк зазначає, що маніпуляція призводить не тільки для отримання потрібної інформації. В основі мовного маніпулювання – властивість мови не тільки відображати свідомість, але й активно впливати на неї [5].

Таким чином, у ході аналізу мовного матеріалу було виявлено такі специфічні риси дискурсу досудового слідства: нерівні статуси й нерівні права учасників, добровільність і примусовий характер участі у допиті, підготовленість і спонтанність комунікативної діяльності, конфліктна спрямованість [6, с. 135].

Намагання врегулювати на законодавчому рівні мовленнєві маніпуляції органів досудового розслідування були передбачені у ст. 143, 167, 171 раніше чинного КПК України, за яким заборонялося ставити запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні запитання) [7].

Науковці вказують на проблеми застосування даної норми права на практиці. Виходячи з відносно вільного формулювання цього поняття, його значення є дискусійним. На сьогодні в криміналістиці та юридичній психології не існує єдиної позиції щодо того, які запитання за своєю сутністю є навідними. Як переконує О.В. Фунікова, «унаслідок гнучкої лінгвістичної й психологічної структури запитання встановити межі, у яких запитання може вважатися припустимим, а в яких – навідним, складно. У літературі неодноразово наголошувалося на тому, що те саме запитання, поставлене у певній ситуації, може бути і нагадувальним, і деталізуючим, і навідним» [8, с. 102].

Чинний КПК України на сьогоднішній день не передбачає аналогічної норми права, а поділяє докази на допустимі і недопустимі. Знову ж таки не вказує, що навідні запитання є недопустимими доказами [9].

Робимо висновок, що вказана сфера законодавчо не регламентується і не може ніяким чином контролюватися, на перевагу диспути у судовому засіданні адвоката та прокурора.

Вчені намагаються знайти рішення для врегулювання комунікативного процесу на стадії досудового розгляду.

Як зазначає А.С. Токарська, з одного боку, спостерігається конституювання комунікації як основного джерела правотворення, а з іншого, – зростає суспільна необхідність правового регулювання самих комунікативних відносин. Останнє передбачає створення системи вимог до комунікативного процесу в ході досудового слідства. До таких вимог дослідниця відносить: а) суверенності особи як суб'єкта комунікації; б) консенсуальності; в) правової гарантованості свободи комунікації в рамках збереження та не порушення комунікативних прав та свобод іншої особи, що і має бути покладено в основу досягнення компромісних рішень під час досудового слідства [10, с. 160].

Так, В. Пушкеш вважає, що потрібно застосовувати комунікативні дії досягнення компромісу. Адже це не лише акти мовленнєво-мисленнєвого морального вчинку, а й, насамперед, знання способів досягнення синергетичної рівноваги у процесі самоорганізації всього суспільства, діалогом між владою і народом, окремими суб'єктами права. вчинення визнаних протиправних дій. Науковець пропонує законодавчо закріпити поняття «компроміс». І дає визначення таким чином: «Компроміс на досудовому слідстві – це угода між учасниками досудового слідства (а саме між слідчим та потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими, свідками) на підставі взаємних поступок, укладання якої відбувається у порядку, врегульованому нормами кримінального і кримінально-процесуального законодавства, морально-етичними правилами, із використанням криміналістичних прийомів з метою вирішення завдань кримінального судочинства» [11, с. 340].

З вищезазначеного можна зробити такі висновки:

1) Мовленнєвий вплив та мовленнєва маніпуляція – це різні категорії. Мовленнєвий вплив органів досудового розслідування при допиті свідків, підозрюваного, потерпілого сприяє розслідуванню справи і направлення її у вірне русло, а мовленнєві маніпуляції мають

неправомірний характер і ведуть до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників досудового розслідування.

2) Постає питання законодавчого врегулювання діяльності органів досудового розслідування у комунікативних відносинах під час проведення слідчих дій.

3) Проблема визначення категорій мовленнєвої маніпуляція, для того щоб чітко встановити допустимі мовленнєві засоби, які застосовуються органами досудового слідства.

Список використаних джерел:

1. Павліченко Л.В. Специфіка сучасного англomовного правничого дискурсу в контексті розгляду матеріалів досудового розслідування / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 37. – 2011. – С. 152–159.

2. Гончарова О.М. Риторика як вербальна маніпуляція: становлення саморефлексії / О.М. Гончарова // Культура і сучасність. – № 2. – 2010. – С. 34–40.

3. Щипіцина Ю.В. Маніпулятивні риси мовленнєвого впливу в текстах етичних кодексів. / Ю.В. Щипіцина // Збірник наукових праць КПНУ ім. Івана Огієнка. – Вип. 6. – Ч. 2 – С. 384–392.

4. Оленюк О.В, Вивчення стратегій маніпуляційного впливу в рамках лінгвістичних дисциплін / О.В. Оленюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – С. 236–240.

5. Стасюк Т.В. Високі технології мовного впливу: лексико-граматичне кодування інформації та її семантична обробка / Т.В. Стасюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrmoval.com.ua/2009/Artcl_35.pdf

6. Павліченко Л.В. Комунікативні стратегії тактики випитування інформації (на матеріалі англomовного дискурсу досудового слідства) / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 39. – 2011. – С. 135–139.

7. Закон України: Кримінально-процесуальний кодекс України від 12.01.1961 / Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 р. – № 2. – Стаття 15.

8. Фунікова О.В. Проблема навідних запитань у тактиці слідчих дій / О.В. Фунікова // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. – Вип. 10. – 2010. – С. 100–105.

9. Закон України: Кримінальний процесуальний кодекс України від 25.05.2012 // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 37. – Стор. 11. – Стаття 1370. – Код акту 61601/2012.

10. Токарська А.С. Засоби масової комунікації як спосіб удосконалення правової комунікативної діяльності // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – С. 158–164.

11. Пушкач В. Теоретична модель підготовки правників у галузі лінгвоюрисдики / В. Пушкач // Вісник Львів. УН-ТУ Серія філол. – Вип. 50. – 2010. – С. 339–341.

Сливка І.Ю.

старший судовий експерт,

*Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

15 грудня 2017 року набув чинності закон № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1].

Так, за новою редакцією ч.1 ст. 242 КПК передбачено, що експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження або, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [3]. Відповідно ж до ст. 243 КПК експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження.

Отже, якщо раніше судову експертизу могло бути проведено безпосередньо за зверненням сторони кримінального провадження (і призначалася вона постановою слідчого або прокурора), то тепер слідчий та прокурор повинні звернутися до слідчого судді чи суду для призначення відповідної судової експертизи [3] серед яких:

- 1) встановлення причин смерті;
- 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених статтею 155 Кримінального кодексу України.
- 6) визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням [2].

Клопотання, стосовно судової експертизи розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше ніж через 5 днів від дня його надходження до суду. Таке клопотання може бути задоволене, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що для вирішення питань, котрі мають істотне значення для кримінального провадження, необхідно залучити експерта [4].

Слідчий суддя самостійно має право визначити експерта, якого потрібно залучити до судової експертизи, або експертну установу (у кримінальному провадженні судово-експертну діяльність здійснюють виключно державні спеціалізовані установи), якій необхідно доручити проведення експертизи. Ця обставина дає можливість запобігти залученню до провадження некваліфікованих експертів. Ведення даного положення КПК дозволило звужити коло суб'єктів судово-експертної діяльності, які можуть залучатися до проведення експертизи в кримінальному провадженні.

Разом з тим, ані КПК, ані Законом України «Про судову експертизу» [5] не визначені критерії, за якими слідчий суддя або суд повинні визначати експертну установу для призначення експертних досліджень.

Цікавим моментом є ще й те, що слідчий суддя чи суд, вирішуючи питання про призначення експертизи, має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, яка звернулася з клопотанням про проведення судової експертизи, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі. Отже, якщо фабула кримінального провадження містить відомості про один злочин, то питання, які не стосуються обставин такого кримінального провадження, можуть бути відхилені судом.

Першочерговою метою нововведень до КПК України є усунення зловживань у проведенні експертиз, однак, шляхи її досягнення з організаційної точки зору не можна визнати ефективними та оптимальними.

Для прикладу, наведемо таблицю, в якій порівнюється кількість процесуальних документів, які були необхідними для призначення судової експертизи стороною обвинувачення в кримінальному провадженні в 2017 році (до внесення змін в КПК) та станом на тепер:

Таблиця 1

Документи, які були необхідні для призначення експертизи згідно КПК 2017 року	Документи, які необхідні для призначення експертизи згідно КПК зі змінами, що були внесені 16.03.2017
Постанова (ухвала) слідчого, прокурора або ухвала суду про призначення судової експертизи	Клопотання слідчого про призначення судової експертизи
	Клопотання про розгляд клопотання без участі слідчого
	Погодження прокурора на клопотання слідчого
	Ухвала суду про призначення судової експертизи

По-перше, не звертається увага на завантаженість слідчих суддів, у яких і до нововведень було чимало клопоту. По-друге, на думку юристів призначення експертизи та подальше подання клопотання має ряд суттєвих недоліків, таких як саме ускладнення призначення судової експертизи, збільшується обсяг «паперової» роботи слідчого, та в цілому призводить до затягування строків досудового розслідування.

А отже, кримінальне процесуальне законодавство стосовно призначення судових експертиз потребує ще вдосконалення та доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-viii>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (Редакція від 01.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2036>.

3. Олександр Ромасєв. Зміни потребують змін. 2018 р. URL: https://zib.com.ua/ua/133164-onovlenu_ekspertiza_v_kriminalnomu_procesi_pershi_rezultati.html

4. Віктор Легких. Судова експертиза за новими правилами. Адвокатський кабінет Віктора Легких. 2017 р. URL: <http://advokat-legkih.kiev.ua/ua/blog-advokata/zmini-do-kpk-2018-chastina-persha/>

5. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (Редакція від 20.01.2018). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Сливка І.Ю.

старший судовий експерт,

Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

ПРИНЦИП ДІЇ ЦИЛІНДРОВОГО МЕХАНІЗМУ «ABLOY PROTEC 2»

Одним із важливих видів судової експертизи, що можуть проводитися в рамках кримінального провадження є трасологічна експертиза, серед завдань якої є дослідження замків та замикаючих пристроїв. На вирішення такої експертизи можуть ставитися питання щодо роботоздатності конкретного замка, наявності слідів, які могли виникнути при відкритті замка сторонніми предметами (слід від відмичок, бамп-ключів, тощо) та виявлення сторонніх предметів всередині замка (наприклад, слідів клею, фольги чи парафіну, який використовувався для відкривання механізму). Для вирішення деяких з цих питань експерту-трасологу необхідно розібрати замок для того, щоб дослідити внутрішні поверхні. Для цього експерт-трасолог повинен володіти знаннями щодо різних механізмів замків, принципу їх дії та знати, як діють різні відмички та де можна виявити їхні сліди.

Але компанії, що виготовляють замки і замикаючі пристрої, постійно вдосконалюють свої механізми та впроваджують нові методи захисту. З цією метою компанії додають різні елементи захисту до вже існуючих механізмів та створюють абсолютно нові моделі механізмів. Тому виникла необхідність у оновленні понять судово-трасологічної експертизи та надання у розпорядження експертам-трасологам інформації про такі механізми.

Для прикладу пропонуємо розглянути механізм фірми «Abloy®» моделі «Protec 2» [1] з системою електронного доступу Cliq™. Даний механізм було обрано для розгляду оскільки він має як механічні особливості, так і електронні та раніше у літературі не розглядався (рис. 1, рис. 2).

Даний механізм є своєрідним різновидом циліндрового механізму дискового типу. Основний «секрет» механізму полягає в набраному з дискових штифтів циліндрі.

Рис. 1. Загальний вигляд механізму моделі «Abloy Protec 2»

Рис. 2. Загальний вигляд механізму моделі «Abloy Protec 2» (вид з торцевої сторони)

Всередині механізму розташовані основні (відмітка 1 на рис. 3) та додаткові дискові штифти (відмітка 2 на рис. 3).

Основні штифти – це металеві пластини з фігурним отвором всередині (даний отвір є однаковим у всіх основних штифтів). На верхніх гранях основних штифтів наявні пази прямокутної форми, які призначені для входу замикаючого елемента (відмітка 3 на рис. 3), для чого потрібно повернути штифти в правильне положення, для чого призначені вирізи на боковій поверхні ключа. На нижніх гранях штифтів наявні пази напівкруглих форм.

На додаткових штифтах наявні виступи (відмітка 4 на рис. 3), які призначені для повороту замикаючого елемента, після того, як він увійшов в пази на основних штифтах.

При спробі повороту циліндру заготовкою ключа чи іншим стороннім предметом, замикаючий елемент не буде входити у відповідні пази на дисках і блокуватиме поворот циліндра в корпусі. В межах трасологічної експертизи пропонується вищеописаний замикаючий елемент вставку називати «вставка циліндру» або «стопорний штифт» (відмітка 3 на рис. 3) (рис. 3).

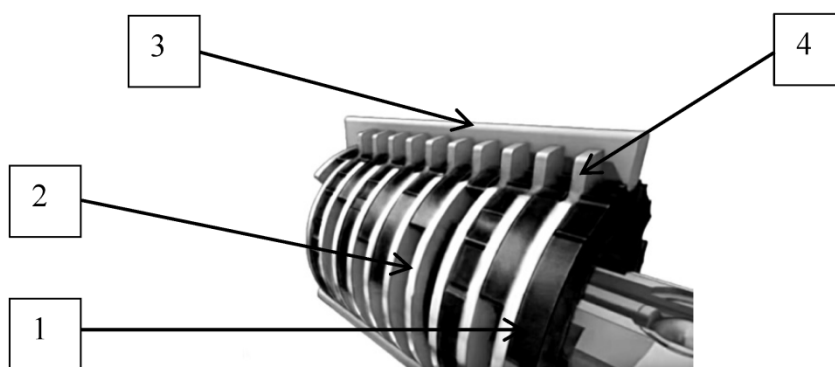

Рис. 3. Загальний вигляд дискових штифтів механізму «Abloy Protec 2» (вид в розрізі)

Ключ до даного механізму виготовлено з металу, на боковій поверхні стрижня знаходяться уступи різної глибини. Як стверджує компанія-виробник, дані уступи вирізаються спеціальним станком на різній висоті.

Принцип дії замка схожий на принцип дії звичайного дискового механізму: під час оберту ключа кожен уступ стрижня, взаємодіючи з відповідними основними штифтами, обертає кожен з них на відповідний кут. При цьому пази на основних штифтах разом з пазами на додаткових штифтах утворюють поздовжнє заглиблення по всій довжині циліндра. «Стопорний штифт» («вставка циліндру») западає в це заглиблення, звільняючи циліндр від фіксації в гнізді корпусу замка. При подальшому повороті два металеві стрижні (що знаходилися в нижній частині циліндру) впираються один в одного, внаслідок чого можна обернути весь циліндр в корпусі. Патрон з хвостовиком (повідцем) переміщують ригель. Замикання замка відбувається в зворотному порядку (рис. 4, рис. 5).

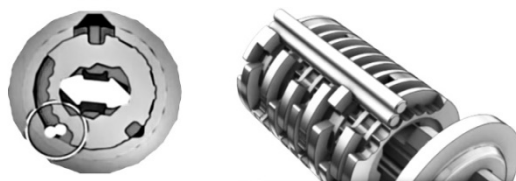

Рис. 4, рис. 5. Схематичне зображення прокручування циліндру в корпусі механізму (вид в розрізі та збоку)

Основна відмінність полягає в тому, що у звичайних дискових механізмах секретність полягає в різному куті нахилу уступів на ключі, а у механізмі «Abloy Protec 2» в уступах різної висоти на ключі (рис. 6).

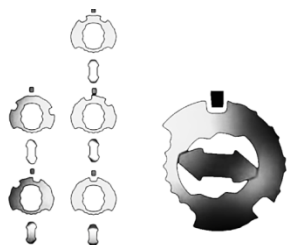

Рис. 6. Схематичне зображення основних штифтів (дисків) та ключа, що взаємодіє з полями отвору всередині штифту

У версії механізму без системи електронного доступу Clig™ наявна додаткова механічна система захисту, а саме: в ключі вмонтований рухливий шар, а всередині циліндру (біля ключової шпарини) наявні два підпружинені шари (відмітка 1 на рис. 7). При повному введенні ключа в

шпарину, шари в циліндрі повинні змістити шар в ключі у правильне положення (відмітка 2 на рис. 7) при якому він натисне на боковий штифт в циліндрі (відмітка 3 на рис. 7). Якщо такої взаємодії не відбудеться (наприклад, при спробі відмикання замка відмичкою чи способом самоімпресії), то циліндр не прокрутиться та замок не буде відчинено. Це збільшує рівень секретності та зменшує ймовірність виготовлення копії ключа. В межах трасологічної експертизи пропонується шар на ключі називати «рухливий компонент на ключі» (рис. 7).

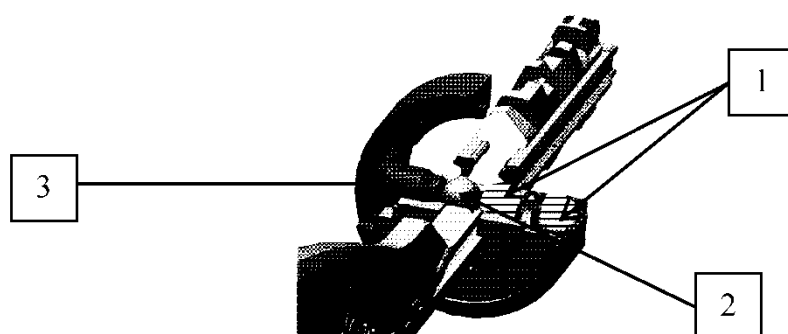

Рис. 7. Схематичне зображення взаємодії шару в ключі та двох шарів всередині циліндру

Для збільшення стійкості механізму до руйнівного злому, корпус механізму та перший диск всередині циліндру виготовлено з загартованої сталі (згідно інструкції до механізму від компанії-виробника). Також, в місці кріплення стопорного гвинта наявна вставка з такого ж матеріалу, яка повинна запобігати перелому механізму при прикладанні фізичної сили.

Компаніями-виробниками замків впроваджується система електронного доступу Clig™ [2]. У версії механізму з такою системою, всередині циліндру знаходиться додатковий штифт, який приводиться в дію електромоторчиком всередині циліндру. Для опускання даного штифта необхідно, щоб штатний ключ при його введенні подав спеціальну зашифровану команду циліндру, після чого електромотор опускає даний штифт (рис. 8).

Рис. 8. 3D-візуалізація штифта, який приводиться в дію електромоторчиком

Тобто, навіть при повному співпадинні уступів на ключі, даний штифт буде блокувати поворот циліндру, та відповідно, замок не буде відкрито.

Крім цього, система Cliq™ також пропонує інші функції (згідно інформації від компанії-виробника): 1) можливість керувати правами доступу користувачів до дверей – компанія поставляє програмне забезпечення для персональних комп'ютерів (далі – ПЗ) за допомогою якого можна забороняти доступ до приміщення певним працівникам або, навпаки, надавати такий доступ; 2) надавати доступ до приміщення по розкладу, по часу або дням тижня; 3) отримувати дані про всі спроби відкривання замків – ПЗ в автоматичному режимі веде журнал обліку всіх ключів, які відкривали замок.

При наданні на дослідження механізму «Abloy Protec 2» з системою Cliq™ (а також вищезазначеного програмного забезпечення) з метою встановлення, чи відкривався такий механізм стороннім предметом, доцільним буде призначення комплексної трасологічної-комп'ютерно-технічної експертизи, оскільки дослідження вищеприписаної системи електронного доступу буде виходити за межі компетенції експерта-трасолога та потребуватиме спеціальних знань у галузі комп'ютерно-технічної експертизи.

Отже, враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що компанії-виробники постійно покращують свою продукцію, додають до них нові елементи захисту, тому експертам-трасологам необхідно постійно самовдосконалюватися та ознайомлюватися з новими видами та типами механізмів.

Список використаних джерел:

1. Strong and secure with ABLOY PROTEC2.
URL: <https://www.assaabloy.com/en/com/press-news/news/2012/strong-and-secure-with-abloy-protec2/> (дата звернення: 22.08.2019).
2. ABLOY PROTEC2 CLIQ Double secured access control for your business.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=x-_uEXna58c (дата звернення: 22.08.2019).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Маслюк Ю.В.

студент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ВЧИНЕНІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ

Показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення злочинності взагалі, у тому числі неповнолітніх.

Досліджуючи причини такого складного явища, як злочинність неповнолітніх, необхідно розглядати всі чинники, які можуть її детермінувати, комплексно, у сукупності, не намагаючись абсолютизувати або виділити один з них. Адже неповноліття – це період, коли молода людина формується як фізично так і психічно, а тому значно легше і більшою мірою підпадає під вплив оточуючого середовища. Неповнолітні користуються особливим захистом держави. Держава розуміє, що неповнолітні в силу свого віку не можуть повною мірою усвідомлювати значення своїх дій, обмежує їх здатність своїми діями набувати права, створювати для себе обов'язки і нести юридичну відповідальність, а також встановлює особливої порядок здійснення їхніх прав. Злочинність неповнолітніх несе за собою негативні явища, які впливають на дітей. Тому, окреслена у статті тема набуває особливої актуальності.

Дослідження злочинності неповнолітніх, застосування та ефективності заходів її запобігання вже здійснюється у закордонній та вітчизняній кримінальній галузі права. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені, як Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, М.М. Бабаєв, Т.С. Барило, І.Г. Богатирьов, М.І. Ветров, В.О. Глушков, В.В. Голіна, В.К. Грищук, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, В.П. Ємельянов, В.Д. Єрмаков,

А.П. Закалюк, К.Є. Ігошев, І.І. Карпець, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, В.І. Лановенко, Ф.А. Лопушанський, Г.М. Міньковський, В.В. Панкратов, М.І. Панов, А.А. Примаченок, О.Б. Сахаров, І.О. Топольскова, І.К. Туркевич, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко та ін.

Стаття має на меті розкрити питання відповідальності та покарання неповнолітніх, з'ясувати таку загальну ознаку спеціального суб'єкта злочину, як вік, по досягненні якого може наставати кримінальна відповідальність, а також проаналізувати особливості цього питання стосовно конкретних видів спеціальних суб'єктів злочинів.

Згідно з ст. 87 Кримінального кодексу, «неповнолітніми визнаються особи, яким до часу здійснення злочину виповнилося чотирнадцять, але не виповнилося вісімнадцяти років» закон надає принципове значення віком особи на момент вчинення злочину. Проте слід враховувати, що в ряді випадків слово «неповнолітній» в кримінальному кодексі вказує на осіб, які не досягли повноліття до дня застосування норми. Неповнолітній, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У такому разі суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру. У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності [6, с. 251].

Закон не передбачає щодо неповнолітніх будь-яких спеціальних видів покарання, не передбачених для дорослих злочинців. По відношенню до повної системи покарань, закріпленої у ст. 44 Кримінального кодексу, система покарань, призначуваних неповнолітнім (ст. 88 КК), є скороченою. До неповнолітніх не застосовуються найбільш суворі види покарання (смертна кара і довічне позбавлення волі), а також види покарання, застосування яких не можна або недоцільно з урахуванням їх соціального статусу (позбавлення права займати певні посади, позбавлення звань і нагород, конфіскація майна, обмеження свободи і покарання, які застосовуються до військовослужбовців). Інші види покарання щодо неповнолітніх (окрім позбавлення права займатися певною діяльністю) пом'якшені в розмірах і термінах [1].

Відповідальності підлягають особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи (умисне вбивство); проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (згвалтування); проти основ національної безпеки; проти власності

(крадіжка); проти громадської безпеки (бандитизм); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин або заволодіння ними шляхом шахрайства; проти безпеки руху та експлуатації транспорту (незаконне заволодіння транспортним засобом); проти громадського порядку та моральності (хуліганство); злочини у сфері обігу наркотичних засобів; злочин проти авторитету органів державної влади; злочин проти правосуддя; злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (посягання на життя представника іноземної держави) [7, с. 671].

Зазначені злочини становлять значну громадську небезпеку й належать до категорії середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких за кримінально-правовою класифікацією.

Неповнолітнім можуть бути призначені покарання у вигляді:

- 1) штрафу,
- 2) позбавлення права займатися певною діяльністю,
- 3) обов'язкових робіт,
- 4) виправних робіт,
- 5) арешту,
- 6) позбавлення волі на певний строк.

Штраф неповнолітнім призначається в межах до 500 встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або іншого доходу неповнолітнього за період від 2 тижнів до 6 місяців. Закон дозволяє призначати штраф і за відсутності у неповнолітнього доходів і майна, на яке може бути звернено стягнення [6, с. 252]. Штраф, призначений неповнолітньому, за рішенням суду може бути стягнутий з його батьків або інших законних представників (за їх згодою). Це правило здається порушенням принципу особистої відповідальності (особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності тільки за вчинене ним діяння, а не за дії інших осіб), який хоч і не закріплено в законі, проте є одним з основоположних начал кримінального права. Особливо невдалим це правило представляється у ситуаціях, коли функції законного представника покладені на державну установу або коли, за наявності батьків, виховання фактично здійснюється державним або муніципальним закладом [7, с. 672].

Обов'язкові роботи призначаються на строк від 40 до 160 годин, полягають у виконанні робіт, посильних для неповнолітнього, і виконуються ним у вільний від навчання або основної роботи час. Тривалість виконання цього покарання особами у віці до 15 років не

може перевищувати 2 годин на день, а особами у віці від 15 до 16 років – 3 годин на день. При призначенні і виконанні цього покарання слід враховувати, що воно не повинно завдавати шкоди здоров'ю неповнолітнього і порушувати процес навчання.

Виправні роботи призначаються неповнолітнім на строк від 2 місяців до 1 року. При призначенні і виконанні покарань у вигляді обов'язкових або виправних робіт повинні дотримуватися всі норми про охорону праці неповнолітніх, закріплені трудовим законодавством. Ці покарання не повинні перешкоджати реалізації конституційного права кожного на освіту [4, с. 114].

Арешт призначається неповнолітнім, які досягли віку 16 років до моменту винесення вироку, на термін від 1 до 4 місяців.

Позбавлення волі призначається неповнолітнім на строк не більше 10 років і відбуває у виховних колоніях. Неповнолітнім, які скоїли злочини (крім особливо тяжких злочинів) у віці до 16 років, позбавлення волі призначається на строк не більше 6 років.

Закон прямо забороняє призначати покарання у вигляді позбавлення волі неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, а також особі, яка вчинила у віці до 16 років вперше злочин середньої тяжкості [5, с. 238].

Покарання у вигляді позбавлення волі призначаються неповнолітнім за вчинення повторно злочин невеликої тяжкості (на строк не більше 2 років), за тяжкий злочин (на строк не більше 7 років), за особливо тяжкий злочин (не більше 10 років), за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини (на строк до 15 років).

До неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої тяжкості, можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру:

1. застереження;
2. обмеження дозвілля і встановлення особливих до поведінки неповнолітнього;
3. передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх змінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу за їх згодою, а також окремих осіб на їх прохання;
4. покладання на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти чи заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;

5. направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк не більше 3 років [5, с. 288].

У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і до неповнолітнього застосовується покарання, визначене вироком суду [3, с. 272].

Отже, проблема злочинності неповнолітніх завжди актуальна для суспільства, адже від того, як вона вирішується, залежить не лише стан і тенденції злочинності у майбутньому, а й моральний клімат у суспільстві в цілому. Кримінальна відповідальність неповнолітніх розглядається як особливий суб'єкт кримінальної відповідальності. Аналізуючи чинне законодавство України відносно неповнолітніх не можуть застосовувати: конфіскацію майна, обмеження волі, довічне позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш, та ін.] ; за загальною редакцією В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доп. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – 1184 с.
3. Логвінова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 568 с.
4. Основи правознавства України: Навч. посіб. / Ківалов С.В., Музиченко П.П., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф. – Х., Одісей, 2006. – 720 с.
5. Основи правознавства: Навч. посіб. / За заг. ред. П.Л. Гнатенко. – К.: Юридична книга, 2004. – 320 с.
6. Основи правознавства: Навч. посіб. / Під заг. ред. В.П. Пастухова. – К.: Алерта. 2005. – 377 с.
7. Правознавство: Навчальний посібник / За ред. В.В. Копейчикова. – К., Юрінком Інтер, 2006. – 642 с.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ
ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 19.09.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0919/28.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.